URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

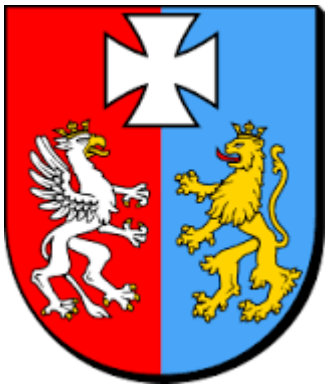

PODKARPACKI PROGRAM OCHRONY ZDROWIA PSYCHICZNEGO

NA LATA 2017– 2022

(aktualizacja)

Rzeszów 2020

Spis treści

Wprowadzenie ... 3

Rozdział 1. Dokumenty strategiczne i podstawy prawne w opiece psychiatrycznej ... 4

1.1. Podstawy formalno-prawne programu ... 4

1.2.Podział zaburzeń psychicznych według ICD-10 ... 11

Rozdział 2. Demografia i stan zdrowia w województwie podkarpackim. ... 12

2.1.Dane demograficzne. ... 12

2.2.Epidemiologia zaburzeń psychiatrycznych w województwie podkarpackim. ... 13

2.3. Uczniowie i uczennice ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi ... 25

2.4. Samobójstwa w statystykach Policji. ... 27

Rozdział 3. Baza ochrony zdrowia w psychiatrii w województwie podkarpackim ... 29

3.1.Zasoby psychiatrycznej opieki zdrowotnej w województwie podkarpackim w kontekście potrzeb zdrowotnych. ... 29

3.2.Zasoby kadrowe w opiece psychiatrycznej ... 32

3.3. Zasoby pomocy społecznej ... 33

3.4. Zasoby aktywizacji zawodowej osób z zaburzeniami psychicznymi ... 39

3.5.Analiza kosztów opieki psychiatrycznej. ... 41

Rozdział 4. Podkarpacki Program Ochrony Zdrowia Psychicznego ... 45

4.1.Cele oraz sposób realizacji Programu ... 45

4.2. Ocena funkcjonowania opieki psychiatrycznej w województwie podkarpackim ... 49

4.3 Kierunku rozwoju zasobów ochrony zdrowia psychicznego w województwie podkarpackim – założenia i cele ... 49

4.4. Program zwiększenia dostępności do środowiskowej opieki psychiatrycznej w województwie podkarpackim ... 50

4.5. Plan przekształceń stacjonarnej opieki psychiatrycznej ... 51

4.6.Plan rozwoju opieki psychiatrycznej dla dzieci i młodzieży ... 52

4.7. Plan umiejscowienia CZP w województwie podkarpackim ... 53

4.8. Mapa potrzeb stacjonarnej opieki psychiatrycznej. ... 57

4.9. Plan zwiększenia zasobów kadrowych w psychiatrycznej opiece zdrowotnej ... 58

4.10. Kierunki zmian w opiece psychiatrycznej ... 59

4.11.Plan koordynowania i monitorowania wojewódzkiegoprogramuochrony zdrowia psychicznego. ... 60

Bibliografia ... 61

Wprowadzenie

Podkarpacki Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017-2022 jest aktualizacją poprzedniej edycji Podkarpackiego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2012-2016 sporządzonej na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2010 r.w sprawie Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego (Dz.U. 2011 Nr 24, poz.128). Aktualizacja Programu nastąpiła w oparciu o Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017-2022 z dnia 8 lutego 2017 r. nakładającego na samorząd wojewódzki ten obowiązek. Niniejsze opracowanie zostało poprzedzone konferencjami dotyczącymi kierunków rozwoju opieki psychiatrycznej dla dorosłych oraz dzieci i młodzieży z udziałem przedstawicieli gmin, powiatów, organizacji pozarządowych dyrektorów szpitali psychiatrycznych, przedstawicieli administracji rządowej, Podkarpackiego Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia, lekarzy, pielęgniarek, psychologów oraz osób zainteresowanych tematyką. W czasie spotkań dokonywano oceny pierwszej edycji Programu, podejmowanych działań w tym zakresie oraz trudności w ich realizacji. Wskazywano na dobre praktyki współpracy na różnych szczeblach jednostek samorządowych, dokonywano oceny proponowanych zmian w opiece psychiatrycznej w powiązaniu ich ze zmianami w pomocy społecznej w celu skutecznej pomocy osobom z problemami zdrowia psychicznego.

Uwzględniając obowiązujące przepisy prawa krajowego i międzynarodowego należy dążyć do zapewnienia osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej i powszechnie dostępnej opieki psychiatrycznej blisko miejsca ich zamieszkania oraz innych form opieki i pomocy niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym.

Zgodnie z definicją Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) zdrowie psychiczne jest jednym z podstawowych elementów ogólnego stanu zdrowia. Oznacza to nie tylko brak zaburzeń czy choroby, ale także potencjał psychiczny, umożliwiający jednostce zaspokajanie swoich potrzeb, osiąganie sukcesów, czerpanie radości i satysfakcji z życia; zwiększający zdolność rozwoju, uczenia się, radzenia sobie ze zmianami i pokonywaniem trudności, a także sprzyjający nawiązywaniu i utrzymywaniu dobrych relacji z innymi ludźmi.

W dzisiejszych czasach zaburzenia i choroby psychiczne stanowią poważny problem zdrowotny, szczególnie, jeśli nie są leczone. Aby zapobiec temu narastającemu zjawisku niezbędne jest zapewnienie osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej oraz innych form opieki i pomocy, niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym. Ponadto niezbędne jest też kształtowanie wobec osób z zaburzeniami psychicznymi właściwych postaw społecznych, zwłaszcza zrozumienia, tolerancji, życzliwości, a także przeciwdziałanie ich dyskryminacji.

Rozdział 1. Dokumenty strategiczne i podstawy prawne w opiece psychiatrycznej

1.1. Podstawy formalno-prawne programu

Kontekst formalno-prawny programu stanowią dokumenty programowe i strategiczne: Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), europejskie, krajowe i wojewódzkie oraz obowiązujące obecnie regulacje prawne.

1.1.1. Międzynarodowe dokumenty strategiczne

Światowa Deklaracja Zdrowia *„Zdrowie dla wszystkich w XXI wieku”,* 1998 r.

Cel 6 - Poprawa zdrowia psychicznego – zakłada, że do 2020 r. powinno ulec poprawie zdrowie psychiczne ludzi oraz dostępność do pełnych świadczeń dla osób z problemami zdrowia psychicznego a w szczególności:

- powinna zostać zredukowana powszechność występowania i szkodliwy wpływ problemów zdrowia psychicznego, a ludzie powinni posiąść lepszą umiejętność radzenia sobie z problemami codziennego życia,
- powinny zostać obniżone o jedną trzecią wskaźniki samobójstw.

Poprawę zdrowia psychicznego osiągnie się jeżeli:

- poświęci się więcej uwagi promocji i ochronie zdrowia psychicznego w ciągu całego życia, szczególnie w grupach ekonomicznie i społecznie upośledzonych,
- środowisko życia i pracy będzie tak ukształtowane, aby pomogło ludziom w każdym wieku, nabrać poczucia więzi, budować i utrzymywać stosunki społeczne oraz radzić sobie w sytuacjach i okolicznościach stresowych,
- pracownicy opieki zdrowotnej i innych pokrewnych zawodów będą szkoleni na okoliczność wczesnego wykrywania problemów zdrowia psychicznego i stosownej interwencji,
- świadczenia dla ludzi z problemami zdrowia psychicznego zapewnią dobrej jakości opiekę, z właściwą proporcją świadczeń ambulatoryjnych i szpitalnych, ze zwróceniem szczególnej uwagi na interwencje w nagłych przypadkach oraz na mniejszości i grupy społecznie upośledzone,
- będą przestrzegane prawa człowieka i poprawi się jakość życia osób z problemami zdrowia psychicznego, szczególnie tych z zaburzeniami przewlekłymi.

Raport Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) pt. *„Zdrowie psychiczne: nowe rozumienie, nowa nadzieja”,* 2001 r.

W omawianym raporcie zdrowie psychiczne zostało wskazane jako światowy priorytet zdrowia publicznego. Położono nacisk na fakt, iż zdrowie psychiczne stanowi kluczowy warunek osiągnięcia dobrostanu jednostki, społeczeństwa i państwa. Raport nawołuje do podjęcia pilnych działań w walce ze stygmatyzacją i dyskryminacją oraz podkreśla konieczność zapewnienia efektywnej prewencji i leczenia.

Raport wyznacza 10 kluczowych rekomendacji WHO w zakresie ochrony zdrowia psychicznego:

1) zapewnienie leczenia w ramach podstawowej opieki zdrowotnej,
2) zapewnienie dostępu do leków psychotropowych,
3) dostarczanie opieki w ramach wspólnot lokalnych,
4) edukacja opinii publicznej,
5) angażowanie w programy wspólnot lokalnych, rodzin i osób indywidualnych,
6) ustalanie narodowej polityki, programów i prawa,
7) rozwijanie zasobów ludzkich,
8) tworzenie sieci powiązań z innymi sektorami,

9) monitorowanie na poziomie lokalnym wskaźników zdrowia psychicznego,
10) wspieranie badań naukowych.

Deklaracja Helsińska Ministrów Zdrowia Krajów Europejskich pt.: *„Deklaracja o ochronie zdrowia psychicznego dla Europy”,* 2005 r.

Deklaracja Helsińska wyraża pogląd, że nie ma zdrowia bez zdrowia psychicznego, ponieważ ma ono zasadnicze znaczenie dla poszczególnych osób, społeczeństwa, ekonomii i powinno być przez to postrzegane, jako integralna i istotna część pozostałych obszarów polityki publicznej. Należą do nich prawa człowieka, opieka społeczna, edukacja oraz zatrudnienie. Polityka ochrony zdrowia psychicznego w Europie powinna zatem uwzględniać następujące działania:

- rozwijanie świadomości znaczenia dobrego samopoczucia psychicznego dla funkcjonowania społeczeństwa,
- przeciwdziałanie stygmatyzacji, nierówności i dyskryminacji, jakiej doświadczają osoby chorujące psychicznie i ich rodziny,
- opracowanie i wdrożenie systemów ochrony zdrowia psychicznego, które uwzględnią promocję, profilaktykę, leczenie i rehabilitację,
- zapewnienie kształcenia kadr o odpowiednich kompetencjach,
- wykorzystanie do realizacji tych zadań, doświadczeń i wiedzy osób doświadczających zaburzeń psychicznych i ich opiekunów.

Deklaracja Helsińska stworzyła fundamenty rozumienia i podejmowania działań w Europie, utrwalające pozycję zdrowia psychicznego jako priorytetu szeroko pojętego zdrowia publicznego i współpracy międzysektorowej, wskazując je jako integralną część polityk publicznych.

Zielona Księga, Poprawa zdrowia psychicznego ludności; Strategia zdrowia psychicznego dla Unii Europejskiej, 2005 r.

Zielona Księga formułuje następujące zadania dla reformowania polityki ochrony zdrowia psychicznego w krajach Unii Europejskiej:

- wspieranie zdrowia psychicznego wszystkich ludzi, czyli promocja zdrowia psychicznego,
- zapobieganie złemu stanowi zdrowia psychicznego, czyli działania profilaktyczne podejmowane wobec grup narażonych na zagrożenia dla zdrowia psychicznego,
- poprawa jakości życia ludzi chorych i niepełnosprawnych psychicznie, poprzez integrację społeczną oraz ochronę ich praw i godności,
- opracowanie zasad budowania systemu informacji, współpracy w zakresie badań naukowych i upowszechnienia wiedzy na temat zdrowia psychicznego między krajami UE.

***„Europejski Pakt na rzecz Zdrowia i Dobrostanu Psychicznego”* 2008 r.**

Pakt stanowi wezwanie do działania w duchu partnerstwa, zwraca uwagę na korzyści zdrowotne, społeczne i gospodarcze wynikające z dobrego stanu zdrowia psychicznego wszystkich osób oraz na potrzebę przezwyciężenia tabu i uprzedzeń związanych z chorobami psychicznymi. Sygnatariusze Paktu zobowiązali się do wspólnego działania na rzecz poprawy stanu zdrowia psychicznego w Europie i wypracowania wspólnych zaleceń dotyczących działania w 5 priorytetowych obszarach zdrowia psychicznego:

1) zapobieganie samobójstwom i depresji,
2) zdrowie psychiczne wśród młodzieży i w kontekście edukacji,
3) zdrowie psychiczne w środowisku zawodowym,
4) zdrowie psychiczne ludzi starszych,
5) zwalczanie uprzedzeń i wykluczenia społecznego.

Pakt umożliwia instytucjom UE, rządom krajowym, regionom i organizacjom społeczeństwa obywatelskiego podejmowanie wspólnych działań na rzecz poprawy poziomu zdrowia psychicznego. Realizowany jest przede wszystkim poprzez konferencje tematyczne poświęcone określonym w nim priorytetom.

Spójny Plan Działania w zakresie Zdrowia Psychicznego 2013-2020

Opracowany przez Światową Organizację Zdrowia plan podkreśla podstawowe znaczenie zdrowia psychicznego jako warunku osiągnięcia zdrowia przez wszystkich. Celem planu jest osiągnięcie sprawiedliwości w zdrowiu poprzez powszechny dostęp do opieki zdrowotnej oraz podkreślenie roli i znaczenia prewencji. Główne cele planu to:

- bardziej efektywne przywództwo i zarządzanie w dziedzinie zdrowia psychicznego,
- zapewnienie wszechstronnych, zintegrowanych świadczeń zdrowotnych i społecznych udzielanych w jednostkach opieki środowiskowej,
- wdrożenie strategii zapobiegania i promocji zdrowia psychicznego,
- wzmocnienie systemów informacji, dowodów naukowych i badań na rzecz zdrowia psychicznego.

Europejski Plan Działania na rzecz Zdrowia Psychicznego

Cele podstawowe:

- każdy ma równe szanse, by realizować dobrostan psychiczny podczas całego życia, zwłaszcza ci, którzy są najbardziej wrażliwi i narażeni na czynniki ryzyka,
- osoby z problemami zdrowia psychicznego są obywatelami, których prawa człowieka są w pełni respektowane, chronione i promowane,
- świadczenia opieki zdrowotnej są dostępne i osiągalne finansowo, dostępne w środowisku zgodnie z potrzebami,
- osoby z problemami zdrowia psychicznego mają prawo do pełnego poszanowania oraz bezpiecznego i efektywnego leczenia.

1.1.2. Akty prawne w Polsce

W Polsce podstawowym aktem prawnym regulującym problematykę ochrony zdrowia psychicznego jest **ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 roku o ochronie zdrowia psychicznego (**Dz.U. 2020, poz.685 tj.), która stanowi, że ochronę zdrowia psychicznego zapewniają organy administracji rządowej i samorządowej oraz instytucje do tego powołane. W działaniach z zakresu ochrony zdrowia psychicznego mogą uczestniczyć stowarzyszenia i inne organizacje społeczne, fundacje, samorządy zawodowe, kościoły i inne związki wyznaniowe oraz grupy samopomocy pacjentów i ich rodzin, a także inne osoby fizyczne i prawne. Ochrona zdrowia psychicznego obejmuje realizację zadań dotyczących w szczególności:

- promocji zdrowia psychicznego i zapobiegania zaburzeniom psychicznym,
- zapewnienia osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej oraz innych form opieki i pomocy niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym,
- kształtowania wobec osób z zaburzeniami psychicznymi właściwych postaw społecznych, a zwłaszcza zrozumienia, tolerancji, życzliwości, a także przeciwdziałania ich dyskryminacji.

Świadczenia gwarantowane w zakresie opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień skierowane do osób z zaburzeniami psychicznymi oraz do osób uzależnionych i ich rodzin reguluje Rozporządzenie

Ministra Zdrowia z dnia 19 czerwca 2019 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień (Dz. U. 2019 r. poz. 1285) oraz Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 14 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenia w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień(Dz. U.2019 r. poz. 1640) dodające trzy poziomy opieki psychiatrycznej nad dziećmi i młodzieżą.

W zależności od potrzeb pacjenta świadczenia gwarantowane są realizowane w warunkach:

- stacjonarnych: psychiatrycznych, leczenia uzależnień, w izbie przyjęć,
- dziennych: psychiatrycznych, leczenia uzależnień,
- ambulatoryjnych: psychiatrycznych i leczenia środowiskowego (domowego), leczenia uzależnień.

Świadczenia gwarantowane obejmują:

- świadczenia terapeutyczne,
- programy terapeutyczne,
- niezbędne badania diagnostyczne,
- konsultacje specjalistyczne,
- leki,
- wyroby medyczne, w tym wyroby medyczne będące przedmiotami ortopedycznymi,
- wyżywienie,
- działania edukacyjno-konsultacyjne dla rodzin.

Dodatkowo osoby z zaburzeniami psychicznymi lub osoby uzależnione mogą raz w roku skorzystać z turnusu rehabilitacyjnego.

Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017-2022 z dnia 8 lutego 2017 r. (Dz.U. 2017, poz. 458)

Narodowy Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017-2022 (NPOZP) określa cele, zadania, niezbędne kierunki zmian i warunki rozwoju psychiatrycznej opieki zdrowotnej w Polsce. Głównym kierunkiem zalecanym jest wdrożenie środowiskowego modelu ochrony zdrowia psychicznego, tj. zapewnienie osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej blisko miejsca ich zamieszkania oraz innych form opieki i pomocy niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym.

Głównymi celami NPOZP na lata 2017-2022 są:

1) zapewnienie osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej opieki adekwatnej do ich potrzeb;
2) prowadzenie działań na rzecz zapobiegania stygmatyzacji i dyskryminacji osób z zaburzeniami psychicznymi;
3) monitorowanie i ocena skuteczności działań realizowanych w ramach Programu.

Prowadzenie działań określonych w NPOZP należy do zadań własnych samorządów województw, powiatów i gmin, Narodowego Funduszu Zdrowia oraz ministrów właściwych ze względu na charakter działań określonych w Programie.

Zgodnie z NPOZP do zadań samorządu województwa należy realizacja celu głównego (i 4 celów szczegółowych) oraz celu operacyjnego:

Cel główny 1: Zapewnienie osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej opieki adekwatnej do ich potrzeb.

Cel szczegółowy a): upowszechnienie środowiskowego modelu psychiatrycznej opieki zdrowotnej.

Zadania:

1) aktualizacja wojewódzkiego programu zwiększenia dostępności i zmniejszenia nierówności w dostępie do różnych form środowiskowej psychiatrycznej opieki zdrowotnej, w tym rozwoju centrów zdrowia psychicznego zwanych dalej „CZP" oraz placówek psychiatrycznej opieki zdrowotnej dla dzieci i młodzieży na terenie województwa. Wojewódzki program może stanowić element regionalnego programu ochrony zdrowia psychicznego.
2) opracowanie, we współpracy z samorządami powiatów, dokumentu określającego strategię rozwoju zasobów ochrony zdrowia psychicznego z uwzględnieniem map potrzeb zdrowotnych w zakresie CZP, zapewniających kompleksową opiekę zdrowotną nad osobami z zaburzeniami psychicznymi na określonym obszarze terytorialnym oraz przemieszczenia ogólnych oddziałów psychiatrycznych z wojewódzkich szpitali monospecjalistycznych do lokalnych szpitali wielospecjalistycznych lub ich tworzenia w lokalnych szpitalach wielospecjalistycznych. Opracowany dokument może stanowić element regionalnego programu ochrony zdrowia psychicznego.
3) wspieranie wdrażania planu umiejscowienia CZP zapewniających kompleksową opiekę zdrowotną nad osobami z zaburzeniami psychicznymi na terenie województwa, w tym poprzez stymulowanie zmian w strukturze podmiotów wykonujących działalność leczniczą, dla których podmiotem tworzącym jest samorząd województwa.

Cel szczegółowy b): upowszechnienie zróżnicowanych form pomocy i oparcia społecznego.

Zadania:

1) aktualizacja wojewódzkiego programu poszerzenia, zróżnicowania i unowocześniania pomocy i oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi w zakresie pomocy i oparcia społecznego;
2) wspieranie projektów organizacji pozarządowych służących rozwojowi form oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi, w tym zapewnienie ciągłości działaniom skutecznym.

Cel szczegółowy c): aktywizacja zawodowa osób z zaburzeniami psychicznymi.

Zadania:

1) zwiększanie dostępności rehabilitacji zawodowej, organizacja poradnictwa zawodowego i szkoleń zawodowych dla osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi;
2) aktualizacja i wdrażanie wojewódzkiego programu rozwoju zróżnicowanych form wspieranego i wspomaganego zatrudnienia oraz przedsiębiorczości społecznej dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi;
3) prowadzenie kampanii szkoleniowo-informacyjnej, adresowanej do pracodawców, promującej zatrudnianie osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi.

Cel szczegółowy d): skoordynowanie dostępnych form opieki i pomocy.

Zadania:

1) opracowanie lub aktualizacja regionalnego programu ochrony zdrowia psychicznego;

2) realizacja, koordynowanie i monitorowanie regionalnego programu ochrony zdrowia psychicznego w odniesieniu do zadań wskazanych dla samorządu województwa;
3) przygotowanie aktualizowanego corocznie przewodnika informującego o dostępnych formach opieki zdrowotnej, pomocy społecznej i aktywizacji zawodowej dla osób z zaburzeniami psychicznymi, w tym w oparciu o informacje przekazane przez samorządy powiatowe, w wersji elektronicznej lub papierowej.

W obecnej edycji NPOZP na lata 2017-2022, zadania dotyczące promocji zdrowia psychicznego i zapobiegania zaburzeniom psychicznym są realizowane odrębnie w ramach Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020 określonego rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 4 sierpnia 2016 r. (Dz. U. z 2016 r. poz. 1492)

Cel operacyjny 3. Profilaktyka problemów zdrowia psychicznego i poprawa dobrostanu psychicznego społeczeństwa.

Na podstawie Rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie programu pilotażowego w centrach zdrowia psychicznego z dnia 27 kwietnia 2018 r. (Dz.U. z 2018 poz. 852 z późniejszymi zmianami) wdrożone zostały na terenie województwa podkarpackiego dwa pilotażowe Centra Zdrowia Psychicznego, prowadzone przez Specjalistyczny Psychiatryczny Zespół Opieki Zdrowotnej im. Prof. Antoniego Kępińskiego w Jarosławiu na obszarze powiatów jarosławskiego (od października 2018 r.) i lubaczowskiego (od 1 kwietnia 2020 r.) oraz Samodzielny Publiczny Zespół Zakładów Opieki Zdrowotnej w Nowej Dębie na obszarze miasta Tarnobrzega, powiatu tarnobrzeskiego (od października 2018 r.) i powiatu kolbuszowskiego (od 2020 r.).

1.1.3. Priorytety wojewódzkie

Rozwój opieki psychiatrycznej w województwie opiera się też na wskazaniach zawartych w opracowanym dokumencie pt.: ***Priorytety dla Regionalnej Polityki Zdrowotnej Województwa Podkarpackiego - ocena potrzeb zdrowotnych*.**

Na podstawie art. 95c ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1510 z późn.zm.), mając na uwadze stan zdrowia obywateli oraz uzyskanie efektów zdrowotnych o najwyższej wartości Wojewoda Podkarpacki w porozumieniu z Wojewódzką Radą do spraw Potrzeb Zdrowotnych ustalił Priorytety dla regionalnej polityki zdrowotnej województwa podkarpackiego (zwane dalej priorytetami lub PRPZ) obowiązujące od 1 stycznia 2019 r. do 31 grudnia 2021r.

Opracowanie wskazuje na priorytety dla regionalnej polityki zdrowotnej na podstawie zidentyfikowanych potrzeb zdrowotnych wynikających z analizy i diagnozy stanu opieki zdrowotnej w zakresie lecznictwa szpitalnego w województwie podkarpackim.
Priorytety zostały opracowane na podstawie Mapy Potrzeb Zdrowotnych dla Województwa Podkarpackiego, Krajowych ram strategicznych – Policy paper dla ochrony zdrowia na lata 2014-2020, propozycji członków Wojewódzkiej Rady do spraw Potrzeb Zdrowotnych Województwa Podkarpackiego oraz innych danych będących w dyspozycji Wojewody.

Głównym celem założonych priorytetów jest uzyskanie wysokiego poziomu rozwoju profilaktyki chorób, diagnostyki i stanu medycyny naprawczej ukierunkowanych na główne problemy epidemiologiczne w województwie podkarpackim poprzez między innymi: wzmocnienie systemu lecznictwa psychiatrycznego – dążenie do modelu środowiskowego, określonego w Narodowym Programie Ochrony Zdrowia Psychicznego – tworzenie w powiatach Centrów Zdrowia Psychicznego.

W dokumencie zdefiniowano 6 grup priorytetów, w tym: **Priorytet IV Wzmocnienie systemu lecznictwa psychiatrycznego**, który został szczegółowo opisany w poniższej tabeli.

Priorytet IV Wzmocnienie systemu lecznictwa psychiatrycznego,	
Cel 1.	**Poprawa dostępności, jakości oraz kompleksowości leczenia pozaszpitalnego.**
Horyzont – czas realizacji	długoterminowy
Preferowane sposoby realizacji	Tworzenie centrów zdrowia psychicznego na obszarach województwa nie posiadających pełnego dostępu do świadczeń w tej dziedzinie, jako ośrodka zapewniającego oraz koordynującego dostęp do różnych form opieki psychiatrycznej.
Proponowane mierniki i czas oceny	Liczba powstałych centrów. Liczba pacjentów korzystających ze świadczeń zdrowotnych. Czas oczekiwania na świadczenie zdrowotne.
Uzasadnienie:	1 lipca 2018 r. rozpoczął się formalny pilotaż wdrożenia centrów zdrowia psychicznego. Od 1 października 2018 r. funkcjonuje 29 centrów zdrowia psychicznego w Polsce (w ramach pilotażu). W skład CZP wchodzi co najmniej poradnia zdrowia psychicznego, zespół leczenia środowiskowego (domowego), oddział dzienny i oddział całodobowy psychiatryczny. Osoba zgłaszająca się do CZP trafi nie do rejestracji a do punktu zgłoszeniowo-koordynacyjnego (PZK), w którym profesjonalista (psycholog, pielęgniarka psychiatryczna, terapeuta środowiskowy) dokona oceny oraz ustali wstępny plan pomocy.
Preferowane sposoby realizacji	1. Modernizacja istniejących oddziałów psychiatrycznych i leczenia uzależnień w celu poprawy warunków pobytu pacjentów i jakości leczenia. Zwiększenie liczby łóżek psychiatrycznych w centralnej części województwa poprzez rozbudowę Klinicznego Oddziału Psychiatrii. Utworzenie nowych oddziałów stacjonarnych w szpitalach ogólnych na potrzeby Centrów Zdrowia Psychicznego przy równoczesnym zmniejszaniu liczby łóżek ogólno-psychiatrycznych w największych szpitalach psychiatrycznych. Utworzenie nowych oddziałów dziennych psychiatrycznych i zespołów leczenia środowiskowego, w celu spełnienia wymogów niezbędnych do utworzenia CZP. 2. Zwiększenie liczby łóżek w oddziałach psychiatrii dzieci i młodzieży z równoczesnym podziałem ze względu na kryterium wieku. 3. Utworzenie centrum leczenia uzależnień od substancji psychoaktywnych obejmującego: oddział krótkoterminowej terapii uzależnień od substancji psychoaktywnych, oddział leczenia zespołów abstynencyjnych, oddział rehabilitacyjny dla uzależnionych od substancji psychoaktywnych ze współistniejącymi innymi zaburzeniami psychicznymi. 4. Utworzenie ośrodka terapii zaburzeń odżywiania dla dzieci, młodzieży i młodych dorosłych.
Cel 2.	**Poprawa sieci rozmieszczenia łóżek szpitalnych.**
Horyzont – czas realizacji	krótkoterminowy
Proponowane mierniki i czas oceny	Wskaźnik liczby łóżek na 10 tys. mieszkańców w korelacji ze wskaźnikiem wysokości kontraktowanych środków na 10 tys. mieszkańców(NFZ).
Uzasadnienie:	Mimo ogólnoświatowego trendu ograniczania liczby łóżek stacjonarnych na korzyść środowiskowej opieki psychiatrycznej oraz funkcjonowania w województwie podkarpackim dwóch szpitali specjalistycznych psychiatrycznych zauważa się nierówny dostęp do stacjonarnej opieki szczególnie w regionie rzeszowskim (Rzeszów i powiaty: kolbuszowski, ropczycko-sędziszowski, rzeszowski oraz strzyżowski), zamieszkiwanym przez ponad 550 tys. osób co uzasadnia zwiększenie liczby łóżek. Realizacja Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017-2022 w województwie.

1.2.Podział zaburzeń psychicznych według ICD-10

Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10 została opracowana przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) i obowiązuje w Polsce od 1996 roku. Klasyfikację chorób definiuje się jako system kategorii, do których przypisywane są jednostki chorobowe zgodnie z ustalonymi kryteriami. Zaburzenia psychiczne i zaburzenia zachowania mieszczą się w przedziale F00–F99.

Zaburzenia psychiczne organiczne, włącznie z zespołami objawowymi (F00–F09) – otępienie, organiczny zespół amnestyczny oraz majaczenie niespowodowane przez alkohol ani inne substancje psychoaktywne, inne zaburzenia psychiczne spowodowane uszkodzeniem lub dysfunkcją mózgu i chorobą somatyczną, nieokreślone zaburzenia psychiczne organiczne lub objawowe.

Zaburzenia psychiczne i zachowania spowodowane używaniem substancji psychoaktywnych (F10–F19) – ostre zatrucia, następstwa szkodliwego używania substancji, zespół uzależnienia, zespół abstynencyjny, zaburzenia psychotyczne, zespół amnestyczny.

Schizofrenia, zaburzenia schizotypowe i urojeniowe (F20–F29) – schizofrenia, zaburzenie schizotypowe, uporczywe zaburzenia urojeniowe, ostre i przemijające zaburzenia psychotyczne, inne nieorganiczne zaburzenia psychotyczne, nieokreślona psychoza nieorganiczna.

Zaburzenia nastroju [afektywne] (F30–F39) – epizod maniakalny, zaburzenia afektywne dwubiegunowe, epizod depresyjny, zaburzenia depresyjne nawracające, uporczywe zaburzenia nastroju , inne zaburzenia nastroju.

Zaburzenia nerwicowe, związane ze stresem i pod postacią somatyczną (F40–F48) – zaburzenia lękowe w postaci fobii, inne zaburzenia lękowe, zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne, reakcja na ciężki stres i zaburzenia adaptacyjne, zaburzenia dysocjacyjne, zaburzenia występujące pod maską somatyczną, inne zaburzenia nerwicowe.

Zespoły behawioralne związane z zaburzeniami fizjologicznymi i czynnikami fizycznymi (F50–F59) – zaburzenia odżywiania, nieorganiczne zaburzenia snu, zaburzenia seksualne niespowodowane zaburzeniem organicznym ani chorobą somatyczną, zaburzenia psychiczne i zaburzenia zachowania związane z połogiem, niesklasyfikowane gdzie indziej, czynniki psychologiczne lub behawioralne związane z zaburzeniami lub chorobami sklasyfikowanymi gdzie indziej, nadużywanie substancji, które nie powodują uzależnienia, nieokreślone zespoły behawioralne związane z zaburzeniami fizjologicznymi i czynnikami fizycznymi.

Zaburzenia osobowości i zachowania dorosłych (F60–F69) – specyficzne zaburzenia osobowości, zaburzenia osobowości mieszane i inne, trwałe zmiany osobowości niewynikające z uszkodzenia ani z choroby mózgu, zaburzenia nawyków i popędów, zaburzenia identyfikacji płciowej, zaburzenia preferencji seksualnych, zaburzenia psychologiczne i zaburzenia zachowania związane z rozwojem i orientacją seksualną, inne zaburzenia osobowości i zachowania u dorosłych.

Upośledzenie umysłowe (F70–F79) – zatrzymanie lub niepełny rozwój umysłowy, manifestujące się upośledzeniem w okresie wzrastania, zwłaszcza w zakresie umiejętności związanych z ogólnym stanem inteligencji np. kognitywne, językowe, ruchowe i społeczne. Może ono wystąpić w związku z dowolnym innym zaburzeniem umysłowym lub fizycznym lub bez niego.

Zaburzenia rozwoju psychologicznego (F80–F89) – specyficzne zaburzenia rozwoju mowy, języka, umiejętności szkolnych, funkcji motorycznych.

Zaburzenia zachowania i emocji rozpoczynające się zwykle w dzieciństwie i w wieku młodzieńczym (F90–F98) – zaburzenia hiperkinetyczne, zaburzenia zachowania, mieszane zaburzenia zachowania i emocji, zaburzenia emocjonalne oraz zaburzenia funkcjonowania społecznego rozpoczynające się zwykle w dzieciństwie lub w wieku młodzieńczym, tiki.

Nieokreślone zaburzenia psychiczne (F99) – zaburzenia psychiczne bliżej nieokreślone(BNO).

Rozdział 2. Demografia i stan zdrowia w województwie podkarpackim.

2.1.Dane demograficzne.

Na dzień 31.12.2019 r. liczba ludności w województwie podkarpackim wynosiła 2 127 164 osób, co stanowiło 5,5% ludności Polski. W porównaniu z końcem 2014 r., liczba mieszkańców Podkarpacia nieznacznie zmniejszyła się – o 172 osoby.

Od lat mieszkańców Podkarpacia cechuje wyższy, niż przeciętnie w kraju, poziom przyrostu naturalnego. W latach 2014-2017 podkarpackie było jednym z pięciu województw, w których notowano dodatni przyrost naturalny.

Do pozytywnych procesów obserwowanych w województwie należy również zaliczyć wzrost współczynnika dynamiki demograficznej czy też niższy niż dla Polski współczynnik umieralności.

Ludność zamieszkująca województwo podkarpackie (podobnie jak w kraju) skoncentrowana jest w największych ośrodkach miejskich oraz na ich obrzeżach. Na Podkarpaciu średnia gęstość zaludnienia wynosiła 119 osób na km ^{2}, co dawało 7. lokatę w rankingu województw.

Tabela 1. Ludność w powiatach województwa podkarpackiego wg grup wiekowych.

Powiat	Liczba ludności	Grupy wiekowe				
		0-18	19 +	19-29	30-64	65+
bieszczadzki	21 799	3 921	17 878	3 221	11 202	3 455
brzozowski	65 652	13 388	52 264	10 122	31 601	10 541
dębicki	135 348	27 269	108 079	20 194	66 807	21 078
jarosławski	120 462	22 981	97 481	18 033	59 545	19 903
jasielski	113 730	20 701	93 029	16 814	57 031	19 184
kolbuszowski	62 389	11 934	50 455	9 991	30 938	9 526
krośnieński	112 301	22 591	89 710	16 573	54 556	18 581
leżajski	69 479	13 383	56 096	10 651	34 118	11 327
lubaczowski	55 438	10 011	45 427	8 474	27 626	9 327
łańcucki	80 898	16 862	64 036	11 755	38 881	13 400
mielecki	136 591	26 937	109 654	19 791	67 210	22 653
niżański	66 699	11 928	54 771	10 558	33 792	10 421
przemyski	74 234	14 363	59 871	12 207	36 513	11 151
przeworski	78 354	15 315	63 039	11 971	38 230	12 838
ropczycko-sędziszowski	74 416	15 918	58 498	11 376	35 810	11 312
rzeszowski	168 614	35 553	133 061	24 988	82 534	25 539
sanocki	94 473	17 589	76 884	13 002	47 636	16 246
stalowowolski	106 272	18 404	87 868	14 552	53 629	19 687
strzyżowski	61 505	11 828	49 677	9 329	30 328	10 020
tarnobrzeski	53 115	9 461	43 654	7 814	26 791	9 049
leski	26 532	4 711	21 821	3 773	13 396	4 652
m. Krosno	46 369	8 043	38 326	5 424	23 375	9 527
m. Przemyśl	60 999	10 385	50 614	7 443	30 912	12 259
m. Rzeszów	194 886	38 376	156 510	25 375	97 903	33 232
m. Tarnobrzeg	46 907	7 664	39 243	5 883	23 851	9 509
woj. podkarpackie	**2 127 462**	**409 516**	**1 717 946**	**309 314**	**1 054 215**	**354 417**

Źródło: GUS, stan na dzień 30.06.2019 r.

Sieć osadnicza województwa charakteryzuje się układem o regularnym i równomiernym, pod względem wielkości, rozkładem miast. Byłe miasta wojewódzkie: Krosno, Przemyśl i Tarnobrzeg oraz miasta: Stalowa Wola, Mielec, Dębica, Jarosław, Sanok i Jasło tworzą swoisty pierścień wokół miasta Rzeszowa, największego ośrodka w województwie. Pierścień ten uzupełniają miasta średnie i małe. W strukturze wielkościowej miast przeważają miasta małe, poniżej 5 tys. mieszkańców.

Według stanu na 31.12.2019 r. na terenie województwa podkarpackiego zlokalizowanych było 51 miast i 1666 miejscowości wiejskich, tworzących 21 powiatów ziemskich, 4 powiaty grodzkie i 160 gmin, w tym 16 gmin miejskich, 109 wiejskich i 35 miejsko-wiejskich.

2.2.Epidemiologia zaburzeń psychiatrycznych w województwie podkarpackim.

Zaburzenia psychiczne stanowią istotny problem epidemiologiczny i społeczny. W 2010 r. przeprowadzono w Polsce pierwsze szerokie badanie epidemiologiczne zaburzeń psychicznych zgodnie z metodologią Światowej Organizacji Zdrowia *(„Epidemiologia zaburzeń psychiatrycznych i dostępność psychiatrycznej opieki zdrowotnej – EZOP Polska").* Badanie objęło ponad 10 tysięcy respondentów dobranych w losowej próbie osób pomiędzy 18-64 r. ż. W badanej próbie u 23,4% osób rozpoznano w ciągu życia przynajmniej jedno zaburzenie psychiczne z 18 zaburzeń zdefiniowanych wg Międzynarodowej Klasyfikacji Chorób ICD-10 i Klasyfikacji Zaburzeń Psychicznych Amerykańskiego Towarzystwa Psychiatrycznego DSM-IV. Wśród nich co czwarta przebadana osoba doświadczała więcej niż jednego zaburzenia, a co dwudziesta piąta – trzech i więcej. Grupę tych ostatnich pacjentów, mających doświadczenia z kilkoma zaburzeniami, można szacować na blisko ćwierć miliona osób. U około 10% badanej populacji stwierdzono zaburzenia nerwicowe, wśród których do najczęstszych należały fobie specyficzne (4,3%) i fobie społeczne (1,8%). Natomiast zaburzenia nastroju wśród zgłaszanych dolegliwości stanowią łącznie 3,5%, w tym aż 3% stanowi depresja. Należy zaznaczyć, że **depresja poprzez wzrost rozpowszechnienia staje się coraz bardziej istotnym problemem zdrowotnym oraz społecznym.** Impulsywne zaburzenia zachowania rozpoznawano u 3,5% respondentów. Dużą grupę zaburzeń stanowią zaburzenia związane z używaniem substancji psychoaktywnych (12,8 %), w tym aż 11,9% to zaburzenia będące następstwami nadużywania alkoholu (tabela 2 i 4).

Tabela 2.Rozpowszechnienie zaburzeń psychicznych wśród mieszkańców Polski pomiędzy 18-64 r.ż.

Kategoria	Liczba szacunkowa	Procent
Ogółem populacja dorosłych mieszkańców w Polsce	25 826 117	100%
Brak zaburzeń	19 772 600	77%
Co najmniej jedno zaburzenie w życiu	6 053 500	23%
Co najmniej jedno zaburzenie w ostatnich 12 miesiącach	2 719 350	10,5%
Brak zaburzeń w ostatnich 12 miesiącach	3 334 150	13%

Źródło: Badanie *„Epidemiologia zaburzeń psychiatrycznych i dostępność psychiatrycznej opieki zdrowotnej – EZOP Polska"*(dalej EZOP Polska)

W badaniach EZOP (2012) stwierdzono znaczne zróżnicowanie wojewódzkie w rozpowszechnieniu zaburzeń psychicznych. Do województw o najwyższym rozpowszechnieniu zaliczyć można łódzkie, świętokrzyskie w środkowej Polsce i lubelskie w środkowo-wschodniej części oraz lubuskie i dolnośląskie na zachodzie kraju. Najniższe rozpowszechnienie stwierdzono w województwach położonych na przeciwległych krańcach Polski: w podkarpackim i zachodniopomorskim (tab. 3). Ta „wojewódzka mapa" epidemiologii zaburzeń psychicznych tylko częściowo pokrywa się z „mapą" utworzoną na podstawie statystyk ochrony zdrowia, które są uwarunkowane liczbą dostępnych placówek specjalistycznych.

Tabela 3. Rozpowszechnienie zaburzeń psychicznych kiedykolwiek w życiu – Polska wg województw.

Województwo	Odsetki (CI95%)	Oszacowania w tys.	Dolna granica w tys.	Górna granica w tys.
Łódzkie	29,3 (24,8–34,2)	511,1	430,6	591,6
Świętokrzyskie	27,8 (22,6–33,6)	217,4	185,9	248,9
Lubuskie	27,8 (21,0–35,8)	183,1	145,7	220,4
Dolnośląskie	25,8 (21,3–30,8)	522,3	425,5	619,0
Lubelskie	25,6 (21,2–30,5)	373,3	311,6	435,0
Pomorskie	24,8 (19,2–31,4)	374,0	283,0	464,9
Małopolskie	24,1 (20,7–27,8)	526,1	452,6	599,6
Warmińsko-mazurskie	24,0 (18,2–31,1)	235,1	169,9	300,2
Śląskie	23,3 (19,4–27,7)	758,1	630,2	886,0
Podlaskie	23,2 (18,5–28,7)	179,7	137,9	221,6
Opolskie	22,9 (15,8–32,0)	144,6	95,5	193,6
Kujawsko-pomorskie	22,7 (16,9–29,6)	301,5	235,2	367,8
Mazowieckie	21,4 (18,5–24,6)	763,2	648,8	877,7
Wielkopolskie	20,9 (17,4–24,9)	494,6	410,4	578,7
Zachodniopomorskie	18,9 (15,1–23,4)	219,6	172,7	266,5
Podkarpackie	**17,8 (13,6–23,0)**	**250,0**	**188,9**	**311,0**
Polska ogółem	**23,4 (22,2–24,7)**	**6 053,5**	**5 752,0**	**6 355,1**

Źródło: EZOP Polska 2012

Mimo iż różnice między województwami wydają się znaczne i sięgają 60%, to jednak tylko województwo łódzkie różni się w sposób znamienny statystycznie od czterech województw o najniższym rozpowszechnieniu, tj. od podkarpackiego, zachodnio-pomorskiego, wielkopolskiego i mazowieckiego. Autorzy badań przyjmują, że przyczyna tych różnic w jakimś stopniu jest pochodną zróżnicowanej dostępności do leczenia, której ważny komponent stanowią bariery nie tylko organizacyjne, ale także przekonania tkwiące w świadomości społecznej.

Wykres 1. Występowanie i nasilenie wybranych problemów zdrowia psychicznego (objawów, trudności) w okresie ostatnich 30 dni – wskaźnik procentowy wskazań: często, czasami, rzadko.

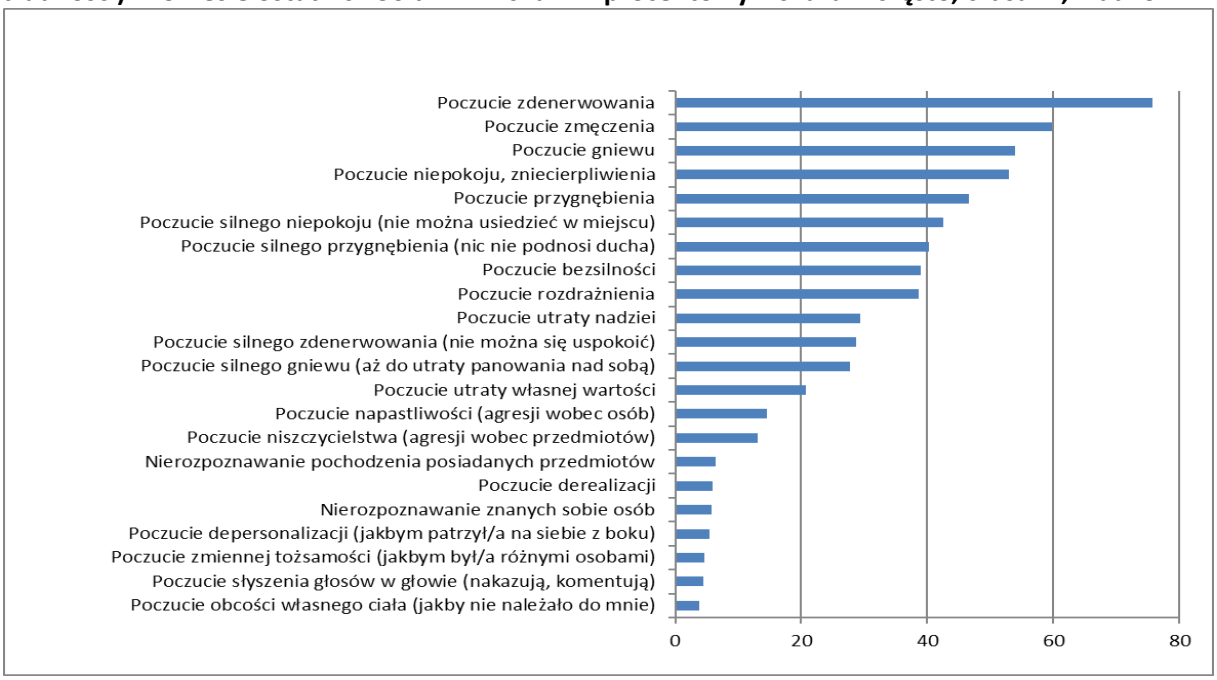

Źródło: EZOP Polska 2012

W badaniach EZOP zapytano respondentów w wieku 18-64 lat o aktualnie doświadczane trudności z zakresu zdrowia psychicznego w okresie ostatnich 30 dni. Odpowiedzi respondentów (często, czasami, rzadko, nigdy) nie należy traktować jako objawów zaburzeń psychicznych tylko w pewnym przybliżeniu i uproszczeniu. Trudności te stają się bowiem „objawami" dopiero wówczas, gdy są użyte w kontekście klinicznym, na przykład do budowania diagnozy zaburzeń psychicznych. Wielu respondentów najprawdopodobniej nie traktowało ich jako objawów w medycznym znaczeniu, lecz właśnie jako rodzaj trudności doświadczanych w codziennym życiu. Tylko dla obserwatora patrzącego na nie z innej – medycznej, diagnostycznej – perspektywy nabierają one znaczenia objawów i dlatego interpretowanie ich częstości jako częstości występowania objawów może być obarczone błędem, wynikającym z nieuwzględniania realnego kontekstu, w jakim sytuują ujawniane trudności sami respondenci i znaczenia, jakie im przypisują.

Tabela 4. Rozpowszechnienie zaburzeń psychicznych (co najmniej jedno zaburzenie w życiu) wśród mieszkańców Polski pomiędzy 18-64 r.ż.

Grupa zaburzeń	Szczegółowe rozpoznanie	Odsetki (CI95%)	Oszacowania w tys.
Zaburzenia nerwicowe	Agorafobia	0,6 (0,5-0,7)	153,9
	Uogólnione zaburzenia lękowe	1,1 (1,0-1,3)	289,9
	Napady paniki	0,4 (0,3-0,5)	100,8
	Fobie społeczne	1,8 (1,5-2,0)	455,7
	Fobie specyficzne	4,3 (3,9-4,6)	1 103,5
	PTSD (zespół stresu pourazowego)	1,1 (0,8-1,5)	291,7
	Neurastenia	1,0 (0,8-1,2)	252,6
	Ogółem zaburzenia nerwicowe	**9,6 (8,9-10,3)**	**2 470,3**
Zaburzenia nastroju (afektywne)	Depresja	3,0 (2,7-3,3)	766,2
	Dystymia	0,6 (0,5-0,8)	160,4
	Mania	0,4 (0,3-0,5)	101,1
	Ogółem zaburzenia nastroju	**3,5 (3,2-3,8)**	**904,3**
Zaburzenia impulsywne	Zaburzenia opozycyjno-buntownicze	0,2 (0,1-0,4)	61,0
	ADHD	0,0 (0,0-0,1)	11,2
	Zaburzenia zachowania	2,4 (2,0-2,8)	612,8
	Zaburzenia eksplozywne	0,8 (0,7-1,0)	204,7
	Ogółem zaburzenia impulsywne	**3,5 (3,1-4,0)**	**906,9**
Zaburzenia związane z używaniem substancji	Nadużywanie alkoholu, w tym:	11,9(10,9-12,9)	3065,4
	uzależnienie od alkoholu	2,4 (2,0-2,9)	616,1
	Nadużywanie narkotyków, w tym:	1,4 (1,2-1,8)	371,7
	uzależnienie od narkotyków	0,3 (0,2-0,4)	69,6
	Ogółem zaburzenia związane z używaniem substancji	**12,8(11,8-13,8)**	**3 297,1**
Ogółem przynajmniej jedno zaburzenie, w tym:		**23,4 (22,2-24,7)**	**6 053,5**
dwa zaburzenia i więcej		5,7 (5,2-6,3)	1 475,5
trzy zaburzenia i więcej		0,9 (0,8-1,1)	242,8

Źródło: EZOP Polska 2012

W odróżnieniu od badań epidemiologicznych, które mają charakter socjologiczny, inną miarę rozpowszechnienia zaburzeń psychicznych obrazują dane przyjęć w poradniach zdrowia psychicznego (opieka ambulatoryjna). Zakłada się, że w ciągu roku każda osoba z problemami zdrowia psychicznego potrzebująca pomocy zostanie chociaż raz przyjęta przez psychiatrę lub psychologa w poradni. W rzeczywistości nie każda osoba z dolegliwościami psychicznymi decyduje się na szukanie pomocy w publicznej ochronie zdrowia. Poza tym, utrudniona dostępność do świadczeń ma pewien wpływ na ograniczenie przyjęć nowych pacjentów.

Tabela 5. Zarejestrowane pierwszorazowe zachorowania na zaburzenia psychiczne bez uzależnień w poradniach województwa podkarpackiego wg rozpoznania zasadniczego.

Rok	Zachorowania ogółem	% populacji mieszkańców województwa	Grupy wiekowe			
			0-18	19-29	30-64	65 +
2014	15 425	0,73%	1 921	3 117	8 281	2 106
2015	17 779	0,84%	2 476	3 445	9 540	2 318
2016	15 327	0,72%	2 133	2 920	7 896	2 378
2017	14 107	0,66%	2 237	2 367	7 316	2 187
2018	12 650	0,59%	2 113	2 202	6 333	2 002
2019	12 886	0,61 %	2 351	1 875	6 647	2 023

Źródło: opracowania własne na podstawie danych GUS

W województwie podkarpackim stale notuje się najwyższe liczby zachorowań na choroby psychiczne w grupie wiekowej 30-64 lat. Dotyczy to także zachorowań związanych z używaniem alkoholu. Niemniej jednak liczby te nie wskazują na tendencje wzrostowe. Natomiast w grupie osób w wieku 19-24 przedstawione liczby osób zapadających na choroby psychiczne jak i zaburzenia psychiczne związane z alkoholem, wskazują na niewielki spadek zachorowań.

Tabela 6. Zarejestrowane pierwszorazowe zachorowania na zaburzenia psychiczne związane z alkoholem w poradniach województwa podkarpackiego.

Rok	Zachorowania ogółem	% populacji mieszkańców województwa	Grupy wiekowe			
			0-18	19-29	30-64	65+
2014	2 767	0,13%	15	533	2 082	137
2015	4 395	0,21%	15	622	3 551	207
2016	4 033	0,19%	14	580	3 217	222
2017	3 729	0,18%	16	442	3 116	155
2018	3 379	0,16%	15	432	2 775	157
2019	3101	0,15%	24	345	2578	154

Źródło: opracowania własne na podstawie danych GUS

Tabela 7. Leczeni na zaburzenia psychiczne bez uzależnień w poradniach województwa podkarpackiego wg wieku.

Rok	Liczba leczonych ogółem	% populacji mieszkańców województwa	Grupy wiekowe			
			0-18	19-29	30-64	65+
2014	79 352	3,73%	6 096	11 690	49 287	12 279
2015	81 695	3,84%	6 537	11 613	50 945	12 600
2016	76 073	3,58%	6 079	9 982	47 262	12 750
2017	72 637	3,41%	6 937	8 236	45 367	12 097
2018	69 644	3, 27%	8219	7 053	42 621	11751
2019	68 755	3, 23%	9 767	5765	41 454	11 769

Źródło: opracowania własne na podstawie danych GUS

W warunkach ambulatoryjnych w ciągu 2018 r. w poradniach dla osób z zaburzeniami psychicznymi, uzależnionych od alkoholu i innych substancji leczyło się ponad 1 641,2 tys. osób, czyli ponad 4% wszystkich Polaków. W województwie podkarpackim liczba ta wynosiła 78 534 osób (9. miejsce w kraju), co stanowiło 3,41% ludności województwa.

Tabela 8. Leczeni na zaburzenia psychiczne związane z alkoholem w poradniach województwa podkarpackiego wg wieku.

Rok	Leczeni ogółem	% populacji mieszkańców województwa	Grupy wiekowe			
			0-18	19-29	30-64	65+
2014	10 183	0,48%	31	1 326	8 231	595
2015	9 835	0,46%	16	1 114	8 211	494
2016	10 016	0,47%	18	1 182	8 075	741
2017	9 120	0,43%	18	787	7 818	497
2018	8890	0,42%	19	724	7 646	501
2019	8 253	0,39%	37	651	7 058	507

Źródło: opracowania własne na podstawie danych GUS

Uwzględniając przyczyny korzystania z ambulatoryjnej opieki psychiatrycznej w woj. podkarpackim można powiedzieć, iż osoby będące pod opieką tych poradni potrzebowały pomocy z uwagi na występujące zaburzenia psychiczne lub zaburzenia zachowania.

W strukturze zaburzeń psychicznych oraz zaburzeń zachowania wśród leczonych w warunkach ambulatoryjnych dominowały zaburzenia nerwicowe oraz zaburzenia nastroju. Łącznie te dwie grupy diagnoz stwierdzono u prawie 49% ogółu pacjentów leczonych w tych poradniach (tabela 9).

Tabela 9. Struktura zaburzeń psychicznych oraz zaburzeń zachowania leczonych w warunkach ambulatoryjnych w województwie podkarpackim w latach 2013 – 2017.

Rodzaj zaburzeń psychicznych oraz zaburzeń zachowania	Rok					
	2013	2014	2015	2016	2017	% (2017)
zaburzenia nerwicowe	19913	20503	23104	20673	20824	28,7%
zaburzenia nastroju (afektywne)	21244	20756	22647	21278	19616	27,0%
organiczne zaburzenia psychiczne włącznie z zespołami objawowymi	12053	11220	11841	11513	11025	15,2%
schizofrenia	8986	9159	9399	8860	7893	10,9%
zaburzenia rozwojowe	5465	5534	5531	5040	5592	7,7%
upośledzenie umysłowe	4311	4821	4608	4372	3848	5,3%
zaburzenia osobowości i zachowania dorosłych	2254	2165	2054	2031	2000	2,8%
inne zaburzenia psychotyczne (nieschizofreniczne)	2320	2239	2393	1975	1714	2,4%
inne zaburzenia	126	121	118	140	125	0,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 10. Pacjenci w ambulatoryjnej opiece psychiatrycznej w powiatach województwa podkarpackiego w grupach wiekowych korzystający z poszczególnych form świadczeń w 2017 roku.

Powiat	Ludność	Ogółem leczonych	% populacji mieszkańców powiatu	Grupy wiekowe			
				0-18	19-29	30-64	65+
bieszczadzki	21 921	937	4,27%	68	69	648	166
brzozowski	65 956	2094	3,17%	207	213	1418	288
dębicki	135 376	2127	1,57%	217	184	1437	317
jarosławski	121 186	4365	3,60%	417	338	2924	745
jasielski	114 292	3334	2,92%	276	264	2336	502
kolbuszowski	62 439	1847	2,96%	172	185	1252	260
krośnieński	112 378	4208	3,74%	284	394	3231	344
leżajski	69 582	2192	3,15%	151	213	1507	343
lubaczowski	56 234	2175	3,87%	321	181	1322	371
łańcucki	80 555	4444	5,52%	558	378	2822	759
mielecki	136 343	4159	3,05%	406	286	2716	811
niżański	66 844	1742	2,61%	129	134	1190	310
przemyski	74 363	2561	3,44%	290	262	1742	307
przeworski	78 617	3466	4,41%	339	291	2319	556
ropczycko-sędziszowski	74 042	3186	4,30%	283	263	2184	498
rzeszowski	168 096	7239	4,31%	998	643	4836	856
sanocki	95 184	3297	3,46%	266	264	2357	444
stalowowolski	107 396	3195	2,97%	355	224	2088	579
strzyżowski	61 717	2282	3,70%	286	238	1482	306
tarnobrzeski	53 413	1616	3,03%	134	125	1119	258
leski	26 664	1081	4,05%	106	73	759	148
Krosno	46 478	2211	4,76%	120	225	1657	232
Przemyśl	61 973	2928	4,72%	277	246	1956	485
Rzeszów	189 111	10666	5,64%	1217	995	6748	1865
Tarnobrzeg	47 527	1742	3,67%	199	138	1112	323
spoza/brak danych		1972		317	288	1161	229
woj. podkarpackie	**2 127 687**	**81066**	**3,81%**	**8393**	**7114**	**54323**	**12302**

Źródło: POW NFZ - uwzględniono dane z poradni zdrowia psychicznego dla dzieci i dorosłych, poradnie leczenia nerwic, poradnie psychologiczne, poradnie terapii autyzmu, bez poradni leczenia uzależnień

Dane dotyczące liczby osób pozostających w ambulatoryjnej opiece psychiatrycznej w poszczególnych powiatach województwa podkarpackiego korzystających ze świadczeń wskazują na konieczność kształtowania polityki zdrowotnej, edukacyjnej i oparcia społecznego adresowanej do osób z zaburzeniami psychicznymi z rozróżnieniem różnych grup osób pod względem wieku, (dzieci, młodzież, dorośli w wieku produkcyjnym, starsi dorośli w wieku poprodukcyjnym), rodzaju rozpoznania zaburzeń psychicznych; stopnia niepełnosprawności (intelektualna, psychiczna, autyzm) oraz skali potrzeb osób z zaburzeniami psychicznymi i ich rodzin (doraźna, krótkotrwała lub długotrwała pomoc), wąski lub szeroki zakres świadczeń.

Wykres:2.Odsetek mieszkańców powiatu objętych ambulatoryjną opieką psychiatryczną w 2017 r.

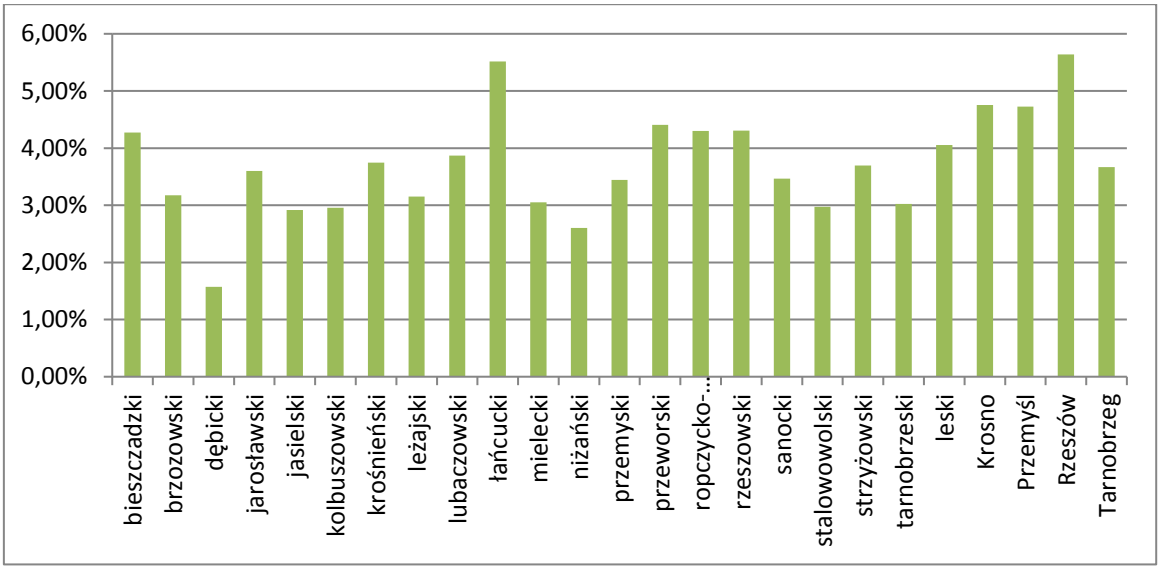

Źródło: POW NFZ

Biorąc pod uwagę dane przedstawione w tabelach 7 i 8 można stwierdzić, że w 2019 roku z różnych form opieki psychiatrycznej korzystało ponad 4,62% mieszkańców woj. podkarpackiego, co jest niewątpliwym wyzwaniem dla rozwoju usług zdrowotnych w dziedzinie psychiatrii oraz ich zróżnicowania. Zmiana w zakresie form działalności opieki powinna dotyczyć poprawy dostępności tego rodzaju świadczeń zdrowotnych jak najbliżej miejsca zamieszkania (leczenia domowego).

Tabela 11. Pacjenci korzystający z poszczególnych form opieki psychiatrycznej w województwie podkarpackim w latach 2018 – 2019.

Forma opieki psychiatrycznej	Rok	Pacjenci ogółem	Grupy wiekowe			
			0-18	19-29	30-64	65+
świadczenia ambulatoryjne	2018	86 217	8 192	7 494	58 605	13 150
	2019	86 136	8 409	7 533	57 710	13 753
świadczenia środowiskowe	2018	801	1	66	447	300
	2019	622	1	55	391	187
świadczenia dzienne	2018	1 871	256	196	1 308	128
	2019	1 905	233	215	1 300	170
świadczenia stacjonarne	2018	10 158	322	1 152	7 401	1 339
	2019	10 025	352	1 164	7 209	1 358
świadczenia opiekuńczo-lecznicze	2018	142	-	-	55	91
	2019	165	-	-	58	107

Źródło: POW NFZ

Tabela 12. Pacjenci wg rodzajów rozpoznania korzystający z poszczególnych form świadczeń opieki psychiatrycznej w województwie podkarpackim w latach 2018-2019.

Forma opieki psychiatrycznej	Rok	Rozpoznanie wg klasyfikacji ICD-10				Razem F0*; F2*; F3*; F84
		F00-F09	F20-F29	F30-F39	F84	
świadczenia ambulatoryjne	2018	12 565	10 107	19 451	252	41 033
	2019	12 036	9 622	18 619	271	39 523
świadczenia środowiskowe	2018	255	255	122	1	628
	2019	163	235	97	1	489
świadczenia dzienne	2018	255	323	379	7	948
	2019	299	318	368	9	975
świadczenia stacjonarne	2018	1 363	1 950	981	2	4 233
	2019	1 349	1 942	872	6	4 119
świadczenia opiekuńczo-lecznicze	2018	69	64	6	-	139
	2019	85	69	7	-	161

Źródło: POW NFZ – dane dotyczą pacjentów powyżej 18 r.ż.

Aktualne dane wskazują, że osoby z zaburzeniami psychicznymi nadal korzystają tradycyjnie z opieki ambulatoryjnej i szpitalnej i to we wszystkich grupach wiekowych. Nadal słabo rozwinięta jest opieka dzienna i środowiskowa.

Wśród osób dorosłych objętych różnymi formami opieki psychiatrycznej dominują schorzenia związane z zaburzeniami zachowania i emocji, zaburzenia nastroju oraz schizofrenią, dotyczy to każdej z form opieki psychiatrycznej dla dorosłych.

Dzieci i młodzież z zaburzeniami psychicznymi

Ochrona zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży jest realizowana w różnych formach i sektorach, nie tylko w opiece psychiatrycznej. Wśród dzieci i młodzieży występują mniej lub bardziej nasilone problemy emocjonalne i behawioralne, zaburzenia rozwoju psychicznego. Jednakże pomoc psychologiczna i opieka psychiatryczna dla dzieci i młodzieży, które w okresie rozwojowym potrzebują silnych i pozytywnych więzi rodzinnych, zawsze wiąże się z udziałem i wsparciem rodziny, ewentualnie przedszkola, szkoły i szerszego środowiska wychowawczego.

Wskaźniki osób w wieku 0-18 lat objętych opieką ambulatoryjną w poradniach zdrowia psychicznego wykazują tendencję wzrostową. W skali województwa wskaźnik ten w ostatnich latach nie jest znaczący, niemniej jednak w niektórych powiatach jest wysoki i utrzymuje się na niezmiennie podwyższonym poziomie (w tabeli 13 zaznaczono kolorem).

Wśród przyczyn pozostawania w ambulatoryjnej opiece psychiatrycznej dzieci i młodzieży i terapii uzależnień dominują zaburzenia nerwicowe (F40 - F48) oraz zaburzenia rozwoju psychologicznego (F84). (Tabela 14).

Tabela 13. Mieszkańcy woj. podkarpackiego w wieku 0-18 lat korzystający w latach 2018-2019 ze świadczeń ambulatoryjnych i środowiskowych w opiece psychiatrycznej i terapii uzależnień.

Powiat	Rok	Mieszkańcy w wieku 0-18	Mieszkańcy w wieku 0-18 objęci opieką ambulatoryjna lub środowiskową	Wskaźnik pacjentów objętych opieką ambulatoryjną lub środowiskową na 1000 mieszkańców
bieszczadzki	2018	3 928	67	17,1
	2019	3 784	79	20,9
brzozowski	2018	13 450	181	13,5
	2019	13 241	182	13,7
dębicki	2018	27 325	270	9,9
	2019	27 196	296	10,9
jarosławski	2018	23 123	392	17,0
	2019	22 869	417	18,2
jasielski	2018	20 860	297	14,2
	2019	20 538	287	14,0
kolbuszowski	2018	12 012	144	12,0
	2019	11 742	132	11,2
krośnieński	2018	22 727	286	12,6
	2019	22 564	316	14,0
leżajski	2018	13 479	149	11,1
	2019	13 266	176	13,3
lubaczowski	2018	10 068	301	29,9
	2019	9 879	305	30,9
łańcucki	2018	16 803	533	31,7
	2019	16 894	492	29,1
mielecki	2018	26 962	443	16,4
	2019	26 921	378	14,0
niżański	2018	11 992	159	13,3
	2019	11 797	168	14,2
przemyski	2018	14 490	279	19,3
	2019	14 189	280	19,7
przeworski	2018	15 371	288	18,7
	2019	15 199	313	20,6
ropczycko-sędziszowski	2018	15 955	266	16,7
	2019	15 890	286	18,0
rzeszowski	2018	35 990	907	25,2
	2019	35 868	974	27,2
sanocki	2018	17 771	283	15,9
	2019	17 471	301	17,2
stalowowolski	2018	18 558	336	18,1
	2019	18 260	340	18,6
strzyżowski	2018	11 850	288	24,3
	2019	11 767	285	24,2
tarnobrzeski	2018	9 531	114	12,0
	2019	9 402	98	10,4
leski	2018	4 725	92	19,5
	2019	4 628	109	23,6
Krosno	2018	8 132	119	14,6
	2019	8 050	134	16,6
Przemyśl	2018	10 416	282	27,1
	2019	10 300	276	26,8
Rzeszów	2018	37 712	1 246	33,0
	2019	39 107	1 288	32,9
Tarnobrzeg	2018	7 727	176	22,8
	2019	7 623	143	18,8
Ogółem	**2018**	**410 957**	**8 262**	**20,1**
	2019	**408 445**	**8 515**	**20,8**

Źródło: POW NFZ

Tabela 14. Mieszkańcy woj. podkarpackiego w wieku 0-18 lat korzystający w latach 2018-2019 ze świadczeń ambulatoryjnych i środowiskowych w opiece psychiatrycznej i terapii uzależnień wg rozpoznań ICD-10

Rozpoznanie ICD-10	Rok	Liczba pacjentów	%	Wskaźnik pacjentów objętych opieką ambulatoryjną lub środowiskową na 1000 mieszkańców
F00-F09	2018	16	0,2%	0,04
	2019	17	0,2%	0,04
F10	2018	29	0,4%	0,07
	2019	32	0,4%	0,08
F11-F19	2018	128	1,5%	0,31
	2019	126	1,5%	0,31
F20-F29	2018	49	0,6%	0,12
	2019	42	0,5%	0,10
F30-F39	2018	251	3,0%	0,61
	2019	295	3,5%	0,72
F40-F48	2018	1 059	12,8%	2,58
	2019	1 110	13,0%	2,72
F50	2018	65	0,8%	0,16
	2019	68	0,8%	0,17
F51-F59	2018	14	0,2%	0,03
	2019	13	0,2%	0,03
F60-F69	2018	131	1,6%	0,32
	2019	167	2,0%	0,41
F70-F79	2018	463	5,6%	1,13
	2019	394	4,6%	0,96
F80-F83, F88, F89	2018	96	1,2%	0,23
	2019	80	0,9%	0,20
F84	2018	3 484	42,2%	8,48
	2019	3 867	45,4%	9,47
F90-F99	2018	2 625	31,8%	6,39
	2019	2 337	27,4%	5,72
Ogółem	**2018**	**8 262**	**100,0%**	**20,10**
	2019	**8 515**	**100,0%**	**20,85**

Źródło: POW NFZ

Leczenie szpitalne dzieci i młodzieży na terenie województwa zabezpiecza oddział stacjonarny w Centrum Medycznym w Łańcucie Sp. z o.o. Niemniej jednak część pacjentów w tej grupie wiekowej (0-18 lat) korzysta z leczenia w innych podmiotach leczniczych na terenie województwa lub bardziej odległych od miejsca zamieszkania ośrodkach (tabela 15).

Tabela 15. Świadczenia stacjonarne psychiatryczne dla dzieci i młodzieży udzielone mieszkańcom woj. podkarpackiego w wieku 0-18 lat w latach 2018-2019 r. wg miejsca realizacji

Nazwa świadczeniodawcy	Rok	Liczba pacjentów	Liczba osobodni	Średni pobyt w dniach	Koszt świadczeń w zł
Centrum Medyczne w Łańcucie Sp. z o.o.	2018	250	9 104	36,4	2 291 867,88
	2019	278	9 259	33,3	2 886 736,40
Wojewódzki Szpital Psychiatryczny im. prof. Tadeusza Bilikiewicza w Gdańsku	2018	1	58	58,0	16 535,68
	2019	1	5	5,0	1 725,75
Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych im. St. Kryzana w Starogardzie Gdańskim	2018	1	22	22,0	4 802,05
	2019	-	-	-	-
Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Centrum Leczenia Dzieci i Młodzieży w Zaborze	2018	6	268	44,7	65 159,98
	2019	1	56	56,0	14 490,30
Wojewódzki Specjalistyczny Szpital Dziecięcy im. Św. Ludwika w Krakowie	2018	4	162	40,5	37 659,57
	2019	-	-	-	-
Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Szpital Uniwersytecki w Krakowie	2018	4	263	65,8	67 732,86
	2019	5	201	40,2	56 107,50
Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Św. Jadwigi w Opolu	2018	2	33	16,5	8 954,15
	2019	-	-	-	-
Specjalistyczny Psychiatryczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Łodzi	2018	1	68	68,0	20 914,73
	2019	-	-	-	-
Wojewódzki Szpital Neuropsychiatryczny im. dr Emila Cyrana w Lublińcu	2018	1	24	24,0	6 224,41
	2019	2	13	6,5	3 518,55
Centrum Pediatrii im. Jana Pawła II w Sosnowcu Sp. z o.o.	2018	2	84	42,0	20 064,84
	2019	1	113	113,0	46 797,08
Świętokrzyskie Centrum Psychiatrii w Morawicy	2018	3	104	34,7	25 655,50
	2019	2	61	30,5	15 735,66
Samodzielny Publiczny Szpital Kliniczny Nr 1 w Lublinie	2018	8	307	38,4	87 215,36
	2019	4	293	73,3	87 935,52
Szpital Neuropsychiatryczny im. prof. Mieczysława Kaczyńskiego Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Lublinie	2018	8	214	26,8	58 659,12
	2019	4	37	9,3	11 350,37
Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie	2018	5	251	50,2	67 711,48
	2019	1	79	79,0	21 687,32
Uniwersyteckie Centrum Kliniczne Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego	2018	1	14	14,0	3 669,12
	2019	2	50	25,0	16 415,31
Mazowieckie Centrum Neuropsychiatrii Sp. z o.o. w Zagórzu k. Warszawy	2018	6	213	35,5	56 882,88
	2019	1	1	1,0	330,29
Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych "Dziekanka" im. Aleksandra Piotrowskiego w Gnieźnie	2018	-	-	-	-
	2019	1	12	12,0	4 042,73
Uzdrowisko Konstancin-Zdrój Niepubliczny Zespół Zakładów Opieki Zdrowotnej w Konstancinie-Jeziornej	2018	-	-	-	-
	2019	2	65	32,5	20 220,89
ŁĄCZNIE	**2018**				**2 839 709,61**
	2019				**3 187 093,67**

Źródło: POW NFZ

Tabela 16. Świadczenia stacjonarne psychiatryczne dla dzieci i młodzieży udzielone mieszkańcom woj. podkarpackiego w wieku 0-18 w latach 2018 - 2019 r. wg miejsca zamieszkania pacjenta.

Powiat zamieszkania pacjenta	Rok	Liczba pacjentów	Liczba osobodni	Średni pobyt w dniach	Koszt świadczeń w zł
bieszczadzki	2018	3	149	49,7	37 437,38
	2019	8	374	46,8	108 557,27
brzozowski	2018	7	211	30,1	56 230,20
	2019	9	556	61,8	186 724,47
dębicki	2018	18	684	38,0	166 099,58
	2019	13	411	31,6	130 862,89
jarosławski	2018	14	413	29,5	106 033,45
	2019	19	578	30,4	176 185,43
jasielski	2018	8	347	43,4	91 094,88
	2019	12	333	27,8	102 466,36
kolbuszowski	2018	2	77	38,5	22 651,01
	2019	8	218	27,3	72 560,69
krośnieński	2018	18	678	37,7	168 785,68
	2019	15	580	38,7	171 802,32
leżajski	2018	9	297	33,0	78 044,35
	2019	11	432	39,3	136 504,15
lubaczowski	2018	4	45	11,3	11 973,31
	2019	8	223	27,9	71 606,90
łańcucki	2018	26	1 429	55,0	356 980,60
	2019	18	670	37,2	203 760,72
mielecki	2018	18	700	38,9	177 539,32
	2019	16	461	28,8	149 259,92
niżański	2018	12	554	46,2	138 433,27
	2019	11	230	20,9	73 645,74
przemyski	2018	8	186	23,3	51 202,50
	2019	8	185	23,1	57 419,44
przeworski	2018	14	522	37,3	137 316,43
	2019	7	265	37,9	81 137,78
ropczycko-sędziszowski	2018	8	636	79,5	151 469,59
	2019	10	518	51,8	137 832,72
rzeszowski	2018	21	674	32,1	169 478,51
	2019	19	492	25,9	162 739,30
sanocki	2018	8	243	30,4	62 428,02
	2019	8	308	38,5	97 809,10
stalowowolski	2018	22	732	33,3	198 161,49
	2019	17	660	38,8	201 416,54
strzyżowski	2018	6	199	33,2	49 456,18
	2019	9	559	62,1	168 943,84
tarnobrzeski	2018	3	154	51,3	40 010,63
	2019	5	119	23,8	37 950,55
leski	2018	3	75	25,0	17 548,88
	2019	3	44	14,7	14 277,38
Krosno	2018	4	171	42,8	37 106,59
	2019	5	201	40,2	60 086,71
Przemyśl	2018	11	381	34,6	98 920,03
	2019	18	418	23,2	135 043,33
Rzeszów	2018	34	1 442	42,4	366 794,96
	2019	36	1 230	34,2	392 492,77
ŁĄCZNIE	**2018**				**2 839 709,61**
	2019				**3 187 093,67**

Źródło: POW NFZ

Z uwagi na to, że na terenie województwa podkarpackiego brak jest placówek oferujących świadczenia opieki psychiatrycznej w postaci hosteli, pacjenci korzystają z tego typu opieki poza województwem.

Tabela 17. Świadczenia psychiatryczne w hostelach udzielone mieszkańcom woj. podkarpackiego w wieku 0-18 lat w latach 2018 - 2019 wg miejsca realizacji.

Nazwa świadczeniodawcy	Rok	Liczba pacjentów	Liczba osobodni	Średni pobyt w dniach	Koszt świadczeń w zł
Mazowieckie Centrum Neuropsychiatrii Sp. z o.o. w Zagórzu k. Warszawy	2018	2	113	56,5	15 727,37
	2019	1	2	2,0	288,61
Stowarzyszenie Monar Hostel dla Osób Uzależnionych w Kielcach	2018	1	23	23,0	1 530,88
	2019	-	-	-	-
ŁĄCZNIE	**2018**				**17 258,25**
	2019				**288,61**

Źródło: POW NFZ

Tabela 18. Świadczenia psychiatryczne w hostelach udzielone mieszkańcom woj. podkarpackiego w wieku 0-18 lat w latach 2018 - 2019 wg miejsca zamieszkania pacjenta.

Powiat zamieszkania pacjenta	Rok	Liczba pacjentów	Liczba osobodni	Średnia pobyt w dniach	Koszt świadczeń w zł
dębicki	2018	1	73	73,0	10 404,45
	2019	1	2	2,0	288,61
lubaczowski	2018	1	40	40,0	5 322,92
	2019	-	-	-	-
stalowowolski	2018	1	23	23,0	1 530,88
	2019	-	-	-	-
ŁĄCZNIE	**2018**				**17 258,25**
	2019				**288,61**

Źródło: POW NFZ

Mapa potrzeb zdrowotnych w zakresie ochrony zdrowia psychicznego opublikowana przez Ministerstwo Zdrowia w styczniu 2017 roku wskazuje, że w 2014 roku wśród dzieci hospitalizowanych z powodu rozpoznania zaburzenia psychicznego 12,8% przebywało na oddziałach psychiatrycznych, zaś 87,2% leczonych było na oddziałach pediatrycznych. To wskazuje, że stacjonarna opieka dla dzieci z problemami zdrowia psychicznego jest prowadzona nie tylko na oddziałach psychiatrycznych, ale często z powodu braku dostępności świadczeń psychiatrycznych w pobliżu miejsca zamieszkania, również w oddziałach pediatrycznych.

2.3. Uczniowie i uczennice ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Liczba uczniów i uczennic ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi wzrasta w 2016 r. (na koniec września, tj. na początku roku szkolnego 2016/2017) osiągnęła w województwa liczbę 9 277 osób (tabela 19). Najczęściej potrzeby te mają związek z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu

lekkim, ale już po niej – z autyzmem (w tym zespołem Aspergera), którego liczba przypadków przekroczyła 1,5 tysiąca. Należy zaznaczyć, że 1,5 tysiąca dzieci i młodzieży ma problemy z niepełnosprawnościami sprzężonymi.

Tabela 19. Uczniowie i uczennice ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE) w województwie podkarpackim.

Kategoria specjalnych potrzeb edukacyjnych	w roku szkolnym 2015/2016	%	w roku szkolnym 2016/2017	%
z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	2 647	30,4%	2 629	28,3%
z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym	1 390	15,9%	1 289	13,9%
z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	1 180	13,5%	1 634	17,6%
zagrożeni niedostosowaniem społecznym	149	1,7%	160	1,7%
niedostosowani społecznie	61	0,7%	70	0,8%
zagrożeni uzależnieniem	0	0,0%	0	0,0%
z zaburzeniami zachowania	5	0,1%	0	0,0%
z zaburzeniami psychicznymi	0	0,0%	0	0,0%
inne grupy SPE łącznie (niewidzący, słabowidzący, niesłyszący, słabosłyszący, niepełnosprawni ruchowo, z afazją, przewlekle chorzy, niepełnosprawności inne)	3 288	37,7%	3 495	37,7%
Razem	**8 720**	**100,0%**	**9 277**	**100,0%**

Źródło: MEN – SIO

Nadrzędnym celem działań terapeutycznych staje się zdrowienie a nie usuwanie objawów zaburzeń psychicznych. Diagnoza i terapia zaburzeń psychicznych uwzględnia jednocześnie aspekt biologiczny, psychologiczny i społeczny.

Ze względu na rodzaj i nasilenie zaburzeń psychicznych, wiek, oraz potrzeby osób z problemami zdrowia psychicznego wyróżnia się następujące ich grupy:

1) **Osoby dorosłe z niepełnosprawnością psychiczną, z doświadczeniem poważnego kryzysu psychicznego**, często psychotycznego, skutkującego pogorszeniem sprawności poznawczych i funkcjonowania społecznego. Osoby potrzebują intensywnej, wielosektorowej opieki psychiatrycznej (ambulatoryjno-środowiskowej, dziennej i całodobowej) z oparciem społecznym i wsparciem w zatrudnieniu.
2) **Osoby z zaburzeniami psychoorganicznymi**, często starsze, które potrzebują długoterminowej psychiatrycznej opieki zdrowotnej z oparciem społecznym.
3) **Osoby z uzależnieniem od środków odurzających**, którzy wymagają wielorakich form leczenia uzależnienia.
4) **Osoby dorosłe z lekkimi lub umiarkowanymi problemami zdrowia psychicznego**, często adaptacyjne i lękowe, dla których wystarczająca jest pomoc psychologiczna, psychoterapeutyczna, lekarska (farmakoterapia) udzielana w warunkach ambulatoryjnej psychiatrycznej opieki zdrowotnej.
5) **Osoby z niepełnosprawnością intelektualną, z rozpoznaniem upośledzenia umysłowego** ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi, wymagającymi w wieku rozwojowym wczesnego wspomagania rozwoju, kształcenia specjalnego, w dorosłości oparcia społecznego i wsparcia w zatrudnieniu.

6) **Osoby z zaburzeniami rozwoju psychicznego**, w tym zaburzeniami mowy, sprawności szkolnych, spektrum autyzmu, ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi wymagającymi w wieku rozwojowym wczesnego wsparcia rozwoju, kształcenia specjalnego, pomocy psychologiczno-pedagogicznej, opieki psychiatrycznej, odpowiednio w wieku rozwojowym i w dorosłości. Osoby z rozpoznaniem spektrum autyzmu kwalifikują się do orzeczenia o **niepełnosprawności.**
7) **Dzieci i młodzież z lekkimi i umiarkowanymi problemami emocjonalnymi i behawioralnymi**, którzy potrzebują pomocy pedagogicznej, psychologicznej lub lekarskiej udzielanej w warunkach ambulatoryjnej psychiatrycznej opieki zdrowotnej.
8) **Dzieci i młodzież z umiarkowanymi i ciężkimi problemami emocji i zachowania**, które potrzebują intensywnej, zróżnicowanej opieki psychiatrycznej (ambulatoryjno-środowiskowej, dziennej i całodobowej), z pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole lub całodobowym pobytem w placówkach MOW i MOS, oraz innego oparcia społecznego.
9) **Osoby z podwójną diagnozą,** u których współwystępują zaburzenia psychiczne psychotyczne, afektywne, lękowe i inne z uzależnieniem od środków odurzających.
10) **Rodziny i najbliższe otoczenie osób z zaburzeniami psychicznymi** są objęci wsparciem i jednocześnie uczestniczą we wspieraniu rozwoju i budowaniu oparcia społecznego.

2.4. Samobójstwa w statystykach Policji.

Coraz poważniejszym problemem społecznym są samobójstwa. Z danych Komendy Głównej Policji wynika, że łączna liczba samobójstw zakończonych zgonem w 2019 r wyniosła 5 255, w tym 4 449 mężczyzn oraz 756 kobiet. Najwięcej tego typu zdarzeń odnotowano wśród osób w grupie wiekowej 35-49 lat – 1 426 oraz wśród osób w wieku 50-64 lat – 1 375.

Natomiast z danych statystycznych Komendy Wojewódzkiej Policji w Rzeszowie wynika, że w 2019 roku na terenie województwa podkarpackiego wystąpiło 235 zdarzeń samobójczych zakończonych zgonem.

Podobnie jak w Polsce, najwyższą liczbę zgonów spowodowanych zamachami samobójczymi obserwuje się wśród osób w wieku 35-49 lat – 67 osób, oraz w przedziale 50-64 lata – 72 osoby. Tendencja ta utrzymuje się na przestrzeni ostatnich 5 lat. Wśród osób podejmujących próby samobójcze znaczną liczbę stanowią osoby leczone z powodu chorób i zaburzeń psychicznych.

Tabela 20. Zamachy samobójcze zakończone zgonem w województwie podkarpackim

Rok	Zgony ogółem	Grupy wiekowe					Kobiety	Mężczyźni	W tym osoby leczone psychiatrycznie
		13-18	19-34	35-49	50-64	65+			
2014	273	9	55	71	89	49	37	236	113
2015	267	9	53	67	86	52	44	223	163
2016	239	3	37	60	86	53	17	222	115
2017	285	4	63	68	103	47	36	249	80
2018	273	5	62	69	89	48	34	239	81
2019	235	6	50	67	72	40	31	204	48

Źródło: Komenda Wojewódzkiej Policji w Rzeszowie

Dane uzyskane w badaniu „*Epidemiologia zaburzeń psychiatrycznych i dostępność psychiatrycznej opieki zdrowotnej – EZOP Polska*" są znacznie bardziej niepokojące niż statystyki Policji. Badanie to wykazało, że 0,7% mieszkańców Polski w wieku produkcyjnym ma za sobą zdarzenie, które można zakwalifikować jako próbę samobójczą.

Z analizy powyższych danych wynika, że spośród ogółu dorosłych osób z zaburzeniami psychicznymi około 30% z nich (szacunkowo 25 tyś. w województwie podkarpackim) doświadcza poważnych kryzysów psychicznych i przewlekłych trudności w radzeniu sobie w codziennym funkcjonowaniu i sytuacjach społecznych. Potrzebują oni intensywnej, wielodyscyplinarnej, wielosektorowej opieki psychiatrycznej z oparciem społecznym, wspomaganiem w nauce lub w zatrudnieniu.
Zjawisko samobójstwa spostrzegane jest dziś powszechnie jako poważny problem społeczny, w związku z powyższym konieczne jest zaplanowanie oraz wdrożenie skutecznych działań profilaktycznych na poziomie krajowym jak i regionalnym.

Rozdział 3. Baza ochrony zdrowia w psychiatrii w województwie podkarpackim

3.1.Zasoby psychiatrycznej opieki zdrowotnej w województwie podkarpackim w kontekście potrzeb zdrowotnych.

System psychiatrycznej opieki zdrowotnej w województwie tworzą publiczne i niepubliczne podmioty lecznicze realizujące opiekę psychiatryczną w formie ambulatoryjnej, środowiskowej, dziennej stacjonarnej, opiekuńczo-leczniczej, które są adresowane do osób z zaburzeniami psychicznymi oraz z uzależnieniami od alkoholu i innych środków psychoaktywnych.
Z danych POW NFZ wynika że w 2019 r. w województwie podkarpackim w ramach kontraktu funkcjonowały następujące podmioty lecznicze:

1) szpitale psychiatryczne – 2
2) oddziały psychiatryczne ogólne w szpitalach wielospecjalistycznych -5,
3) oddziały psychiatryczny dla dzieci i młodzieży – 1,
4) oddziały dzienne psychiatryczne dla dorosłych - 14
5) oddziały dzienne psychiatryczne dla dzieci i młodzieży – 3,
6) poradnie zdrowia psychicznego dla dorosłych – 47,
7) zespoły leczenia środowiskowego dla dorosłych – 8,
8) poradnie zdrowia psychicznego – dla dzieci i młodzieży – 4,
9) ośrodki terapii uzależnień– 8,
10) poradnie leczenia uzależnień – 17,
11) poradnie leczenia uzależnień od substancji psychoaktywnych – 2.

Stacjonarna opieka psychiatryczna jest aktualnie prowadzona przez dwa monospecjalistyczne szpitale psychiatryczne: Specjalistyczny Psychiatryczny Zespół Opieki Zdrowotnej im. A. Kępińskiego w Jarosławiu i Wojewódzki Podkarpacki Szpital Psychiatryczny im .prof. E. Brzezickiego w Żurawicy. W analizowanym roku dysponowały one 754 łóżkami (o 6,2% więcej niż w końcu 2014 r.).
W 2019 r. szpitalna opieka psychiatryczna realizowana była także w szpitalach ogólnych na 12 oddziałach psychiatrycznych i 5 oddziałach terapii uzależnień (odwykowych). W oddziałach tych dostępnych było 567 łóżek (2016 r. – 547 łóżek), z czego 128 znajdowało się na oddziałach terapii uzależnień (2016 r. – 108 łóżek). Łącznie na obu typach oddziałów leczyło się ok. 8 tys. pacjentów (o 9,7% więcej niż w roku poprzednim i o 8,7% więcej niż w 2014 r.).
Oprócz wymienionych powyżej placówek zajmujących się opieką psychiatryczną i terapią uzależnień, na terenie województwa podkarpackiego funkcjonowały 3 ośrodki leczenia odwykowego alkoholowego. Dysponowały one 70 łóżkami, z których skorzystało 0,6 tys. osób (podobnie jak w 2016 r.).

Dzienna opieka psychiatryczna jest względnie równomiernie umiejscowiona, chociaż łącznie 19 oddziałów dziennych (z czego 2 to dzienne oddziały leczenia nerwic) nie zaspokajają w pełni potrzeb zdrowotnych w tym zakresie. Należy dążyć do tego, aby w każdym powiecie funkcjonował co najmniej jeden dzienny oddział psychiatryczny przy poradni zdrowia psychicznego.

Ambulatoryjne świadczenia psychiatryczne dla dorosłych w poradniach zdrowia psychicznego są dostępne w każdym powiecie województwa podkarpackiego. Największa liczba poradni koncentrowała się w Rzeszowie, gdyż mieszkańcy Rzeszowa stanowią około 8,75 % ogólnej populacji mieszkańców województwa podkarpackiego, również osoby chore z terenu województwa poszukują pomocy w pomiotach leczniczych funkcjonujących w stolicy województwa. Z powyższego wynika, że ambulatoryjne świadczenia psychiatryczne są mniej dostępne dla pacjentów mieszkających poza Rzeszowem.

Opieka długoterminowa świadczona jest w zakładach opiekuńczo-leczniczych oraz pielęgnacyjno-opiekuńczych o profilu psychiatrycznym. Na koniec 2019 r. na terenie województwa podkarpackiego funkcjonowały jedynie 3 zakłady opiekuńczo-lecznicze typu psychiatrycznego.

Środowiskowa opieka psychiatryczna dla dorosłych jest rozmieszczona nierównomierne i brakuje jej na większości obszaru województwa podkarpackiego. Poza pilotażowymi Centrami Zdrowia Psychicznego w Tarnobrzegu i powiatach: tarnobrzeskim, kolbuszowskim, jarosławskim i lubaczowskim zespoły leczenia środowiskowego (ZLŚ) funkcjonują w Rzeszowie, Przemyślu i Przeworsku i dotyczą chorych z terenów otaczających te miasta. Środowiskowa opieka psychiatryczna dla dzieci i młodzieży nie funkcjonuje. Należy jednak zaznaczyć, że wizyty środowiskowe (leczenie domowe) są zawarte w zestawie świadczeń poradni zdrowia psychicznego.W standardach Narodowego Funduszu Zdrowia określono, że opieką Zespołu Leczenia Środowiskowego (leczenie domowe) mogą być objęte osoby z rozpoznaniem F0* - zaburzeń psychoorganicznych, F2* - schizofrenia, F3* - zaburzenia afektywne, F84 - autyzm. Są to często osoby z ciężkimi i przewlekłymi problemami zdrowia psychicznego. Do nich głównie adresowane są środowiskowe formy opieki psychiatrycznej i oparcia społecznego.
W związku z powyższym można przyjąć, że podstawowe warunki do rozwoju opieki środowiskowej w województwie podkarpackim już istnieją. Barierą rozwoju środowiskowej opieki psychiatrycznej są przepisy dotyczące organizacji i finansowania świadczeń psychiatrycznych.
Nadzieją na jej rozwój jest aktualnie rozwijany program pilotażowyw centrach zdrowia psychicznego, który służy testowaniu nowych rozwiązań w opiece psychiatrycznej oraz sposobu jej finansowania.

Tabela 21. Pacjenci korzystający z dostępnych form opieki psychiatrycznej w województwie podkarpackim w 2018 r.

Forma opieki	Liczba pacjentów z rozpoznaniem:									
	Łącznie F0*,F2*,F3*,F84		F00-F09		F20-F29		F30-F39		F84	
poradnia zdrowia psychicznego	42371	100,0%	12 568	100,0%	10 212	100,0%	19 391	100,0%	181	100,0%
zespół leczenia środowiskowego	636	1,5%	255	2,0%	257	2,5%	123	0,6%	1	0,6%
o/dzienny	935	2,2%	236	1,9%	324	3,2%	370	1,9%	0	0,0%
o/całodobowy	4047	9,6%	1 325	10,5%	1 766	17,3%	955	4,9%	1	0,6%

Źródło: POW NFZ 2018 r.

Powyższa tabela obrazuje liczbę pacjentów w wybranych czterech grupach rozpoznań, które są wskazane do opieki w Zespole Leczenia Środowiskowego (tożsame z opieką czynną). Z danych wynika, że zaledwie 3,7% pacjentów z ciężkimi chorobami psychicznymi jest objętych opieką środowiskową lub dzienną. Zgodnie z literaturą przedmiotu, wszyscy pacjenci z rozpoznaniem ciężkich zaburzeń psychicznych mający trudności z funkcjonowaniem społecznym wymagają, oprócz farmakoterapii, wsparcia psychospołecznego. W województwie podkarpackim, podobnie jak w całej Polsce, tak się nie dzieje. Dane wskazują na to, że nadal powszechne jest zjawisko „drzwi obrotowych" w opiece psychiatrycznej. W kryzysie psychicznym pacjenci są hospitalizowani, a potem przy wypisie odsyłani do poradni zdrowia psychicznego, gdzie często leczenie sprowadza się do farmakoterapii. Około połowa pacjentów przerywa zażywanie leków psychotropowych, co przyspiesza nawrót choroby i konieczność ponownej hospitalizacji. Członkowie rodzin wikłają się w kontrolę zażywania leków. Dom rodzinny zamienia się w quasi „oddział psychiatryczny". Pacjenci stają się trwale niepełnosprawni psychicznie i społecznie, zaś ich bliscy doświadczają wypalenia.

W tabeli 22 zostały uwzględnione wszystkie formy opieki (wg. NFZ – produkty), które funkcjonują w ramach dwóch programów pilotażowych CZP (Jarosław, Nowa Dęba) i są finansowane przez NFZ (kompleksowo i ryczałtowo).

Tabela 22. Liczba zawartych przez NFZ umów z zakresu opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień w województwie podkarpackim w latach 2018-2019

Typ świadczeń	Produkt kontraktowy	Liczba umów	
		2018	2019
Ambulatoryjno-środowiskowa opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień	świadczenia psychiatryczne ambulatoryjne dla dorosłych	39	39
	świadczenia psychiatryczne ambulatoryjne dla dzieci i młodzieży	7	6
	leczenie nerwic	3	3
	świadczenia dla osób z autyzmem dziecięcym lub innymi całościowymi zaburzeniami rozwoju	5	6
	leczenie uzależnień	14	14
	świadczenia terapii uzależnień dla dzieci i młodzieży	2	2
	świadczenia terapii uzależnienia i współuzależnienia od alkoholu	11	11
	świadczenia terapii uzależnienia od substancji psychoaktywnych innych niż alkohol	5	5
	świadczenia seksuologiczne i patologii współżycia	1	1
	program terapii zaburzeń preferencji seksualnych	1	1
	świadczenia psychologiczne	8	8
	leczenie środowiskowe (domowe)	5	5
	świadczenia psychiatryczne ambulatoryjne dla dorosłych w CZP	2	2
	leczenie środowiskowe (domowe) w CZP	2	2
Dzienna opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień	świadczenia dzienne psychiatryczne dla dorosłych	10	11
	świadczenia dzienne psychiatryczne rehabilitacyjne dla dzieci i młodzieży	3	2
	świadczenia dzienne psychiatryczne rehabilitacyjne dla dorosłych	1	1
	świadczenia dzienne psychiatryczne geriatryczne	1	1
	świadczenia dzienne leczenia zaburzeń nerwicowych	2	2
	świadczenia dzienne rehabilitacyjne dla osób z całościowymi zaburzeniami rozwojowymi	1	1
	świadczenia dzienne terapii uzależnienia od alkoholu	5	5
	świadczenia dzienne psychiatryczne dla dorosłych w CZP	2	2
Stacjonarna opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień	świadczenia psychiatryczne dla dorosłych	6	6
	świadczenia psychiatryczne dla dzieci i młodzieży	1	1
	świadczenia rehabilitacji psychiatrycznej	1	1
	świadczenia psychogeriatryczne	2	2
	świadczenia w psychiatrii sądowej w warunkach podstawowego zabezpieczenia	1	1
	świadczenia w psychiatrii sądowej w warunkach wzmocnionego zabezpieczenia	2	2
	leczenie uzależnień stacjonarne	3	3
	leczenie alkoholowych zespołów abstynencyjnych (detoksykacja)	2	2
	świadczenia terapii uzależnienia od alkoholu stacjonarne	4	4
	świadczenia w izbie przyjęć szpitala (ryczałt dobowy)	2	2
	świadczenia psychiatryczne dla dorosłych w CZP	2	2
Długoterminowa opieka psychiatryczna	świadczenia opiekuńczo-lecznicze psychiatryczne dla dorosłych	3	3
Centrum zdrowia psychicznego	świadczenia psychiatryczne dla dorosłych w CZP	2	2

Źródło: POW NFZ

Mapa 1. Lokalizacja różnych form opieki psychiatrycznej dla dorosłych (bez leczenia uzależnień) w województwie podkarpackim w styczniu 2020 roku (opracowanie własne)

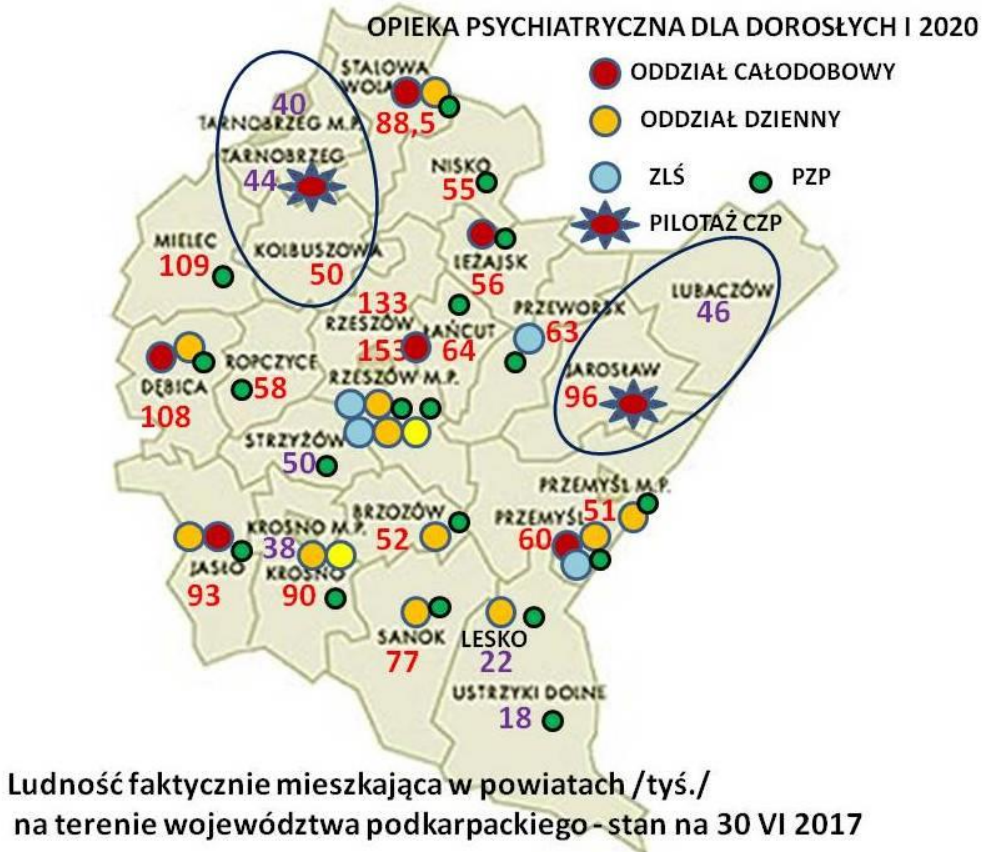

Graficzne przedstawienie rozmieszczenia dostępnych na terenie województwa podkarpackiego form opieki psychiatrycznej wskazuje na jej koncentrację w centralnej części województwa oraz wokół szpitali psychiatrycznych. Jednocześnie obrazuje brak opieki środowiskowej w znacznej części województwa.

3.2.Zasoby kadrowe w opiece psychiatrycznej

Tabela 23. Specjaliści i pracownicy medyczni w opiece psychiatrycznej.

Rok	Lekarze ze specjalizacją w psychiatrii	Lekarze ze specjalizacją w psychiatrii dzieci i młodzieży	Pielęgniarki ze specjalizacją psychiatryczną	Psycholodzy	Terapeuci zajęciowi	w tym z wyższym wykształceniem
2012	114	5	29	239	108	39
2013	115	6	25	251	125	45
2014	118	6	26	268	122	64
2015	121	6	20	281	113	50
2016	120	8	48	295	173	69
2017	122	5	71	301	197	75
2018	126	6	70	304	199	63
2019	126	6	137	302	174	52

Źródło: Bank Danych o Zdrowiu Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego

W 2019 r. na terenie województwa aktywnych zawodowo było 126 lekarzy psychiatrów i 302 psychologów udzielających świadczeń z zakresu opieki psychiatrycznej. Duży odsetek lekarzy psychiatrów i psychologów prowadzi działalność w ramach indywidualnych specjalistycznych praktyk, co w dużej mierze skutkuje niedoborami lekarzy specjalistów i psychologów w publicznych podmiotach leczniczych. Wg wytycznych, na które powołuje się Konsultant Wojewódzki w dziedzinie psychiatrii, na każde 10 tys. mieszkańców powinien przypadać 1 lekarz specjalista psychiatrii, co stanowiłoby w województwie podkarpackim liczbę docelową 210 lekarzy. Z ostatnich danych (czerwiec 2020 r.) Okręgowej Izby Lekarskiej w Rzeszowie i Krakowie wynika, że na terenie województwa podkarpackiego zrejestrowanych jest 196 lekarzy psychiatrów oraz 8 lekarzy specjalistów z zakresu psychiatrii dzieci i młodzieży.
Aktualny stan zabezpieczenia kadrowego w opiece psychiatrycznej jest niewystarczający i rzutuje na możliwości rozwoju opieki psychiatrycznej w najbliższych latach. Niedobór kadry specjalistów w opiece psychiatrycznej może utrudnić upowszechnienie w województwie środowiskowego modelu psychiatrycznej opieki zdrowotnej. Nadzieje budzi fakt, iż 42 lekarzy jest w trakcie specjalizacji w dziedzinie psychiatrii oraz 8 lekarzy – z zakresu psychiatrii dzieci i młodzieży (informacja Wydziału Polityki Społecznej Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie z czerwca 2020 r.).
Z danych Naczelnej Izby Lekarskiej wynika, że w Polsce jest nieco ponad 4,2 tys. lekarzy psychiatrów. Na 100 tys. osób przypada 8,75 lekarzy, gorzej jest tylko na Malcie (8,5) i w Bułgarii (8,07). Dla porównania w Niemczech to 26,4, w Finlandii 24,47, a we Francji na 100 tys. mieszkańców przypada nieco ponad 22 psychiatrów. Dużym problemem jest zwłaszcza zbyt mała liczba lekarzy specjalizujących się w psychiatrii dziecięcej – z danych Sieci Obywatelskiej Watchdog wynika, że na 7 mln dzieci przypada ok. 400 lekarzy ww. specjalności.

3.3. Zasoby pomocy społecznej

W ramach systemu pomocy i integracji społecznej osoby z zaburzeniami psychicznymi mogą korzystać z usług takich instytucji, jak: mieszkania chronione, domy pomocy społecznej (DPS), środowiskowe domy samopomocy (ŚDS).

Szczegółowe spojrzenie na to zagadnienie możliwe jest dzięki danym prezentowanym przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Rzeszowie OPS w Rzeszowie, dotyczących wszystkich ośrodków wsparcia oraz innych placówek pomocy społecznej świadczących pomoc instytucjonalną na Podkarpaciu. Dane te odnoszą się do struktury organizacyjnej pomocy społecznej w regionie z punktu widzenia beneficjentów tej pomocy.

W województwie podkarpackim działa 160 ośrodków pomocy społecznej oraz 21 powiatowych centrów pomocy rodzinie, dodatkowo w stolicach podregionów funkcje powiatowych centrów pomocy rodzinie pełnią miejskie ośrodki pomocy społecznej lub miejskie ośrodki pomocy rodzinie. W 2019 r. w województwie funkcjonowało 187 ośrodków wsparcia, w tym: środowiskowe domy samopomocy, dzienne domy pomocy, kluby samopomocy, noclegownie, schroniska dla osób bezdomnych (w tym schroniska z usługami opiekuńczymi), ogrzewalnie, a także inne placówki świadczące pomoc instytucjonalną. Wśród tych placówek przeważają podmioty prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego, jednakże proporcje w tym zakresie układają się bardzo różnie, w zależności od rodzaju placówki pomocy społecznej, np.: noclegownie, schroniska i domy dla bezdomnych są prowadzone wyłącznie przez inne, niż JST, podmioty.

Tabela 24. Placówki pomocy społecznej świadczące pomoc instytucjonalną w województwie podkarpackim w 2017 r.

Typ placówki	Liczba placówek
Ogółem placówki pomocy społecznej (ŚDS DDP, noclegownie, schroniska, ogrzewalnie)	**152**
w tym:	
DPS	49
środowiskowe domy samopomocy (ŚDS)	67
dzienne domy pomocy (DDP)	20
noclegownie, schroniska i domy dla bezdomnych oraz ogrzewalnie	15
kluby samopomocy	3
mieszkania chronione	30
ośrodki interwencji kryzysowej (OIK)	17
jednostki specjalistycznego poradnictwa	12
placówki wsparcia dziennego	124
placówki opiekuńczo-wychowawcze	40
centra integracji społecznej (CIS)	10
kluby integracji społecznej (KIS)	10
warsztaty terapii zajęciowej (WTZ)	35

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ROPS w Rzeszowie

Tabela 25. Liczba jednostek organizacyjnych pomocy społecznej ze względu na instytucję prowadzącą w roku 2019

Jednostka	Podmiot prowadzący – liczba jednostek		
	inny	gmina	powiat
Dom pomocy społecznej	17	3	30
Jednostki specjalistycznego poradnictwa	0	2	3
Kluby integracji społecznej	0	8	0
Mieszkania chronione	1	18	11
Ośrodki interwencji kryzysowej	2	0	13
Ośrodki wsparcia	58	119	10
Rodzinne domy pomocy	0	0	0

Źródło: ROPS w Rzeszowie, Ocena zasobów pomocy społecznej za rok 2019

Tabela 26. Zasoby wszystkich instytucji wsparcia pomocy społecznej w województwie podkarpackim w latach 2018-2019.

Zasoby ośrodków wsparcia - liczba miejsc	Potrzeby – rok po ocenie 2018 r.	2019 r.
liczba miejsc w placówkach ogółem	5850	6010
liczba osób korzystających	9652	9788
liczba osób oczekujących (stan na koniec roku poprzedniego)	271	250
liczba decyzji odmownych	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ROPS w Rzeszowie

W 2017 r. łącznie w DPS-ach w województwie podkarpackim przebywało 5 247 podopiecznych, z czego co trzeci cierpiał na przewlekłą chorobę psychiczną, a około co piąty był w podeszłym wieku.

Tabela 27. Mieszkańcy domów pomocy społecznej w województwie podkarpackim w latach 2014-2017 [%]

Mieszkańcy DPS-ów	2014	2015	2016	2017
osoby przewlekle psychicznie chore	33,1	33,1	32,6	33,7
osoby niepełnosprawne intelektualnie	17,4	17,3	17,2	15,7
osoby niepełnosprawne fizycznie	2,1	2,2	2,3	2,3
osoby bezdomne	14,4	13,9	13,9	13,0
osoby w podeszłym wieku	20,3	20,2	21,9	22,0
osoby przewlekle somatycznie chore	12,7	13,3	12,0	13,3

Źródło: opracowanie własne

Środowiskowe usługi społeczne, dedykowane są osobom z różnego rodzaju schorzeniami, dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym.Są to:

1) **środowiskowe domy samopomocy** – placówki pobytu dziennego wspierające osoby chorujące psychicznie, z niepełnosprawnością intelektualną, z autyzmem, a także osoby z chorobą Alzheimera. Pomoc świadczona w tych ośrodkach ma na celu utrzymanie osoby w jej naturalnym środowisku i przeciwdziałanie instytucjonalizacji, tj. umieszczaniu osoby z zaburzeniami psychicznymi w placówce całodobowej opieki,
2) **kluby samopomocy** – to formy opieki skierowane do osób o różnych potrzebach, wynikających z przebytych chorób, np.: osoby po przebytym udarze czy z postępującą chorobą Alzheimera oraz ich opiekunowie potrzebujący wsparcia w codziennym funkcjonowaniu,
3) **mieszkania chronione** – to lokale mieszkalne, których warunki mają za zadanie przygotować osoby w nich mieszkające do prowadzenia samodzielnego życia, uczestnictwa w życiu społecznym i ułatwić integrację społeczną, mogą być wsparciem zastępującym pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Funkcjonowanie osoby skierowanej do mieszkania chronionego nadzorują specjaliści z różnych dziedzin: pracownik socjalny, psycholog, terapeuta, asystent osoby niepełnosprawnejoraz inni opiekunowie.

Poniżej przedstawione tabele obrazują możliwości zróżnicowanych form pomocy osobom w stanach chorobowych ze względu na wiek oraz zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze z uwagi na występujący deficyt intelektualny. Jednocześnie dane te wskazują, że upowszechnienie środowiskowej opieki psychiatrycznej wymaga poszerzenia instytucjonalnego i kadrowego tych form opieki. W szczególności dotyczy to mieszkań chronionych i wspomaganych na terenie Rzeszowa i powiatu rzeszowskiego, które są całkowicie takiej formy opieki pozbawione.

Tabela 28. Placówki oparcia społecznego dedykowane osobom z zaburzeniami psychicznymi w województwie podkarpackim w 2017 r.

	Środowiskowe domy samopomocy		Kluby samopomocy		Mieszkania chronione	
Powiat	Liczba jednostek	Osoby korzystające	Liczba jednostek	Osoby korzystające	Liczba jednostek	Osoby korzystające
bieszczadzki	1	44	0	0	0	0
brzozowski	4	114	0	0	0	0
dębicki	2	89	0	0	0	0
jarosławski	3	111	0	0	1	9
jasielski	3	105	0	0	0	0
kolbuszowski	3	141	0	0	0	0
krośnieński	3	108	0	0	0	0
leski	2	78	0	0	0	0
leżajski	3	133	0	0	0	0
lubaczowski	4	136	0	0	0	0
łańcucki	1	75	0	0	0	0
mielecki	3	133	0	0	0	0
niżański	2	68	0	0	0	0
przemyski	2	72	0	0	0	0
przeworski	4	146	0	0	0	0
ropczycko-sędziszowski	2	103	0	0	0	0
rzeszowski	9	320	0	0	0	0
sanocki	2	79	0	0	0	0
stalowowolski	4	169	0	0	0	0
strzyżowski	2	85	0	0	0	0
tarnobrzeski	3	126	0	0	0	0
m. Krosno	2	82	0	0	0	0
m. Przemyśl	1	49	0	0	0	0
m. Rzeszów	1	59	1	40	0	0
m. Tarnobrzeg	1	63	0	0	0	0
woj. podkarpackie	**67**	**2688**	**1**	**40**	**1**	**9**

Źródło: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Tabela 29. Specjalistyczne usługi opiekuńcze (SUO) w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi w 2017 r.

Powiat	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie	Liczba świadczeń	Kwota świadczeń (w zł)	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
bieszczadzki	12	3 344	83 098,00	12	44
brzozowski	26	9 614	193 187,00	25	90
dębicki	165	53 386	1 279 522,00	162	509
jarosławski	108	39 630	910 016,00	104	337
jasielski	78	27 578	563 758,00	72	176
kolbuszowski	31	7 245	161 914,00	30	136
krośnieński	79	28 898	643 749,00	78	248
leski	10	2 745	65 187,00	10	35
leżajski	22	10 035	214 515,00	22	75
lubaczowski	63	30 708	553 830,00	57	244
łańcucki	61	14 120	359 586,00	57	170
mielecki	116	40 196	1 026 910,00	109	405
niżański	67	22 742	454 344,00	65	151
przemyski	23	7 482	153 952,00	23	88
przeworski	50	16 346	359 926,00	47	195
ropczycko-sędziszowski	46	10 757	247 381,00	44	174
rzeszowski	122	36 960	828 913,00	119	465
sanocki	132	45 799	781 256,00	126	328
stalowowolski	88	21 053	559 249,00	84	210
strzyżowski	36	10 140	210 572,00	31	137
tarnobrzeski	60	18 553	371 792,00	57	174
Krosno	65	30 700	618 464,00	65	132
Przemyśl	43	18 307	414 425,00	43	102
Rzeszów	107	22 257	787 090,00	101	297
Tarnobrzeg	36	8 469	181 424,00	36	108
Ogółem:	**1 646**	**537 064**	**12 024 060,00**	**1 579**	**5 030**

Źródło: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Tabela 30. Uczestnicy Środowiskowych Domów Samopomocy (ŚDS) w powiatach województwa podkarpackiegow 2017 r.(wg typów schorzeń).

Powiat	Typ A	Typ B	Typ C	Razem
	Osoby po kryzysach psychicznych, z niepełnosprawnością psychiczną	Osoby z niepełnosprawnością intelektualną	Osoby z niepełnosprawnością sprzężoną	
bieszczadzki	11	38	30	79
brzozowski	49	66	25	140
dębicki	20	39	23	82
jarosławski	14	50	2	66
jasielski	34	56	7	97
kolbuszowski	41	76	16	133
Krosno	16	42	16	74
krośnieński	5	89	6	100
leżajski	68	94	10	172
lubaczowski	29	71	29	129
łańcucki	28	48	0	76
mielecki	61	142	1	204
niżański	33	33	2	68
przemyski	11	40	21	72
Przemyśl	10	29	10	49
przeworski	40	116	34	190
ropczycko-sędziszowski	29	55	8	92
rzeszowski	85	192	32	309
Rzeszów	13	42	0	55
sanocki	30	95	3	128
stalowowolski	74	**72**	14	160
strzyżowski	39	31	13	83
Tarnobrzeg	31	9	17	57
tarnobrzeski	55	81	36	172
woj. podkarpackie	**826**	**1606**	**355**	**2787**
Struktura %	**29,6%**	**57,6%**	**12,7%**	**100,0%**

Źródło: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Domy Pomocy Społecznej świadczą usługi: bytowe, opiekuńcze, wspomagające, edukacyjne w zakresie wynikającym z indywidualnych potrzeb osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności. W 2019 roku w woj.podkarpackim funkcjonowało 19 Domów Pomocy Społecznej, które dysponują łącznie 2 243 miejscami pobytu dla osób przewlekle chorych psychicznie jak i niepełnosprawnych intelektualnie dzieci i dorosłych.

3.4. Zasoby aktywizacji zawodowej osób z zaburzeniami psychicznymi

Integrację społeczno – zawodową oferują zakłady aktywności zawodowej (ZAZ), warsztaty terapii zajęciowej (WTZ) czy zakłady pracy chronionej. Instytucje zajmujące się wsparciem integracji zawodowej osób niepełnosprawnych obejmują również osoby z zaburzeniami psychicznymi – jeśli posiadają one orzeczony stopień niepełnosprawności. Jednocześnie trudno ustalić ostateczna liczbę osób objętych takim wsparciem, gdyż brakuje opublikowanych danych na ten temat. Jedną z form wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi są specjalistyczne usługi opiekuńcze kierowane do osób potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu.

Warsztaty terapii zajęciowej

Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ) stanowią wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówkę, stwarzającą osobom niepełnosprawnym, niezdolnym do podjęcia pracy, możliwości rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności, niezbędnych do podjęcia zatrudnienia.

Z danych uzyskanych z PFRON Oddział w Rzeszowie wynika, że w woj. podkarpackim funkcjonuje 35 Warsztatów Terapii Zajęciowej, z których wsparcia w 2018 roku skorzystało 1 713 uczestników.
Najwięcej WTZ funkcjonuje w Przemyślu oraz w powiatach dębickim i stalowowolskim (po 3 podmioty), 6 powiatów ma zarejestrowanych po 2 podmioty. Jednocześnie nie ma w województwie podkarpackim powiatu, w którym nie funkcjonowałby WTZ. Organizatorem większości placówek są organizacje pozarządowe (w tym społeczne podmioty wyznaniowe), jedynie 7 podmiotów prowadzonych jest przez jednostki samorządu terytorialnego.

Tabela 31. Uczestnicy Warsztatów Terapii Zajęciowej w powiatach (ogólnie, bez danych o grupach niepełnosprawności)

Powiat	Liczba uczestników WTZ
bieszczadzki	40
brzozowski	93
dębicki	165
jarosławski	50
jasielski	55
kolbuszowski	55
krośnieński	41
leski	55
leżajski	55
lubaczowski	39
łańcucki	80
mielecki	55
niżański	65
przemyski	50
przeworski	90
ropczycko-sędziszowski	35
rzeszowski	45
sanocki	40
stalowowolski	135
strzyżowski	45
tarnobrzeski	75
Krosno	45
Przemyśl	105
Rzeszów	90
Tarnobrzeg	110
woj.podkarpackie	**1 713**

Źródło: PFRON Rzeszów na dzień 31.12.2018 r.

Zakłady Aktywności Zawodowej

Zakład Aktywności Zawodowej (ZAZ) jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo jednostką tworzoną w celu zatrudnienia osób niepełnosprawnych zaliczonych do znacznego stopnia niepełnosprawności osób zaliczonych do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną.
Podmiotami uprawnionymi do utworzenia zakładu aktywności zawodowej są powiat, gmina, fundacja, stowarzyszenie lub inna organizacja społeczna, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych.
W województwie podkarpackim w 2019 r. działało 13 Zakładów Aktywności Zawodowej, z czego jeden powołany został przez jednostkę samorządu terytorialnego (Gminny Zakład Aktywności Zawodowej w Maliniu), natomiast pozostałe powołane zostały przez stowarzyszenia oraz fundacje i zlokalizowane są w Rzeszowie (2), Krośnie (2), Starych Oleszycach, Woli Żyrakowskiej, Woli Rafałowskiej, Woli Dalszej, Rymanowie Zdroju, Nowej Sarzynie oraz Jarosławiu i Budach Głogowskich (po 1 ZAZ).
Według stanu na dzień 30 czerwca 2019 roku zakłady aktywności zawodowej zatrudniały łącznie 729 osób niepełnosprawnych, natomiast zgodnie ze stanem na dzień 31 grudnia 2019 r. liczba zatrudnionych wynosiła 738 osób.

Tabela 32. Zakłady Aktywności Zawodowej w woj. podkarpackim w 2019 r.

Lp.	Nazwa	Organizator	Liczba osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi	Liczba osób niepełnosprawnych na koniec II kwartału 2019 r.
1.	ZAZ Rymanów Zdrój	PSONI Koło Rymanów	52	75
2.	ZAZ Nowa Sarzyna	Stowarzyszenie „Dobry Dom”	28	82
3.	ZAZ Jarosław	PSONI Koło Jarosław	45	111
4.	ZAZ Malinie	Gmina Tuszów Narodowy	14	40
5.	ZAZ Wola Dalsza	Fundacja „Contigo”	21	32
6.	ZAZ Wola Rafałowska	Towarzystwo Przeciwdziałania Uzależnieniom „Trzeźwa Gmina „	24	54
7.	ZAZ Wola Żyrakowska	Stowarzyszenie Rodziców i Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych „Radość”	36	65
8.	ZAZ Stare Oleszyce	PSONI Koło Jarosław	22	54
9.	ZAZ Nr 1 Krosno	PSONI Koło Krosno	24	38
10.	ZAZ Nr 2 Krosno	PSONI Koło Krosno	28	48
11.	ZAZ Rzeszów	Polski Związek Organizatorów Zakładów Aktywności Zawodowej i Warsztatów Terapii Zajęciowej	33	66
12.	ZAZ Rzeszów	Fundacja IN CORPORE	12	34
13.	ZAZ Budy Głogowskie	Caritas Diecezji Rzeszowskiej	9	30
		Ogółem	**348**	**729**

Źródło: ROPS w Rzeszowie

3.5.Analiza kosztów opieki psychiatrycznej.

Poziom finansowania świadczeń zdrowotnych w rodzaju: opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień jest na poziomie ok. 3% wartości całego kontraktu dla Podkarpacia, co pozostaje niezmienne na przestrzeni ostatnich lat. Jednym z postulatów zgłaszanych przez środowiska związane z tą dziedziną medycyny jest podniesienie udziału procentowego finansowania świadczeń opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień w stosunku do wartości całkowitych środków finansowych przeznaczonych do rozdysponowania w poszczególnych rodzajach świadczeń przez POW NFZ.

Opieka psychiatryczna, podobnie jak ambulatoryjna opieka specjalistyczna i lecznictwo szpitalne w ochronie zdrowia, są finansowane za wykonane świadczenia „fee-for-service" tzn. płatność za usługę. Kontrakty są zawierane z podmiotami leczniczymi, które mają swoje siedziby i prowadzą działalność, tam gdzie jest to dla nich wygodne i opłacalne. Wskutek tego alokacja środków w znacznym stopniu koncentruje się w większych ośrodkach miejskich. Na tej zasadzie dostępność do opieki psychiatrycznej jest nierównomierna, co widać w powyższej tabeli.

Nową formą finansowania opieki psychiatrycznej, wprowadzoną i testowaną od 2018 r. jest stawka kapitacyjna „per capita". Budżet w pilotażowych centrach zdrowia psychicznego zależny jest od liczby mieszkańców powiatu (tzn. obszaru działania CZP). Potrzeby zdrowotne populacji w tym modelu, w zakresie zdrowia psychicznego są rozłożone równomiernie. Jeżeli mieszkańcy danego powiatu korzystają z opieki psychiatrycznej poza przypisanym im CZP, na przykład z powodu subiektywnej oceny, że na miejscu świadczenia są niskiej jakości, to podmiot kontraktujący jest zobowiązany zapłacić za ich wykonanie poza powiatem, w miejscu ich realizacji. Wówczas powstaje mechanizm wymuszający na zarządzających centrami zdrowia psychicznego dążenie do rozwijania form opieki psychiatrycznej na wysokim poziomie medycznym, przekonującym pacjentów i ich rodziny do leczenia na miejscu. Z kolei, gdy środowiskowa opieka psychiatryczna jest kompleksowa i zintegrowana z oparciem społecznym, to zwiększa się wskaźnik zdrowienia i poprawia się jakość życia osób po kryzysie psychicznym. Z punktu widzenia ekonomicznego zmniejszają się koszty opieki stacjonarnej, z uwagi na mniejsze zapotrzebowanie na tę formę opieki psychiatrycznej. Natomiast bardziej dostępne jest leczenie domowe lub opieka dzienna, całodobowa opieka kryzysowa w warunkach hostelowych.

Tabela 33. Struktura kosztów opieki psychiatrycznej (bez CZP) w woj. podkarpackim w latach 2018-2019

Grupa pacjentów	Rok	Ogółem	Z tego:	
			świadczenia	leki
Dorośli (19+)	2018	140 472851,29	103 102 495,88	37 370 355,41
		100,0%	73,4%	26,6%
	2019	142 619 356,87	103 341 463,91	39 277 892,96
		100,0%	72,5%	27,5%
Dzieci i młodzież (0-18 lat)	2018	7 779 427,58	7 269 910,70	509 516,88
		100,0%	93,5%	6,5%
	2019	8 953 442,27	8 438 585,54	514 856,73
		100,0%	94,2%	5,8%
Ogółem	**2018**	**148 306 224,17**	**110 372 406,58**	**37 933 817,59**
		100,0%	**74,4%**	**25,6%**
	2019	**151 636 876,94**	**111 780 049,45**	**39 856 827,49**
		100,0%	**73,7%**	**26,3%**

Źródło:POW NFZ

W opiece psychiatrycznej koszty farmakoterapii stanowią niemal jedną trzecią wszystkich kosztów leczenia. Wsparcie psychospołeczne osób w kryzysie psychicznym, przywracanie i utrzymywanie ról społecznych, aktywność i uczestnictwo w życiu społecznym w perspektywie wieloletniej wzmacniają zdrowienie i redukują koszty leków.

Tabela 34. Struktura kosztów opieki psychiatrycznej w woj. podkarpackim nad dorosłymi pacjentami województwa wg form opieki i miejsca zamieszkania

Powiat miejsca zamieszkania pacjenta	Rok	Koszty opieki psychiatrycznej	z tego świadczenia:				
			ambulatoryjne	dzienne	środowiskowe	stacjonarne	opiekuńczo-lecznicze
bieszczadzki	2018	1 176 993,81	35,6%	1,3%	0,0%	63,0%	0,0%
	2019	1 142 624,12	41,3%	3,7%	0,0%	55,0%	0,0%
brzozowski	2018	2 644 123,31	23,7%	14,5%	2,6%	58,8%	0,4%
	2019	2 547 004,80	23,7%	12,9%	0,0%	63,4%	0,0%
dębicki	2018	5 397 284,44	15,2%	5,2%	0,0%	77,1%	2,6%
	2019	5 512 718,82	16,7%	3,8%	0,0%	77,4%	2,0%
jarosławski	2018	8 912 856,23	8,5%	5,6%	1,8%	79,6%	4,5%
	2019	5 820 025,13	6,6%	1,5%	0,0%	80,9%	11,0%
jasielski	2018	4 100 136,43	28,2%	19,0%	0,0%	52,0%	0,8%
	2019	4 339 598,37	31,4%	17,4%	0,0%	50,4%	0,9%
kolbuszowski	2018	3 271 137,76	23,2%	13,5%	0,7%	58,4%	4,2%
	2019	3 683 058,46	22,8%	13,6%	1,3%	60,2%	2,1%
krośnieński	2018	3 719 110,23	27,9%	7,8%	0,1%	63,3%	0,9%
	2019	4 036 649,06	25,2%	8,5%	0,0%	65,4%	0,9%
leżajski	2018	3 651 268,49	24,9%	0,4%	0,0%	74,5%	0,1%
	2019	4 140 827,95	24,4%	0,2%	0,0%	75,4%	0,0%
lubaczowski	2018	3 342 910,11	14,3%	0,2%	0,0%	78,8%	6,7%
	2019	3 186 312,32	15,8%	0,3%	0,0%	74,1%	9,8%
łańcucki	2018	4 160 813,33	30,9%	5,9%	0,1%	61,4%	1,7%
	2019	4 111 257,76	31,3%	5,0%	0,2%	62,6%	0,9%
mielecki	2018	4 876 152,62	32,0%	5,2%	0,0%	57,9%	4,9%
	2019	4 848 068,69	28,3%	4,4%	0,0%	61,9%	5,4%
niżański	2018	2 536 274,05	22,8%	3,0%	0,0%	70,2%	4,1%
	2019	2 665 733,72	22,0%	3,6%	0,0%	74,2%	0,2%
przemyski	2018	4 191 858,48	11,9%	10,0%	0,8%	75,6%	1,6%
	2019	4 388 494,86	11,9%	12,6%	0,7%	68,6%	6,3%
przeworski	2018	4 560 599,28	17,5%	2,4%	0,2%	77,6%	2,3%
	2019	5 135 352,42	17,2%	2,4%	0,5%	76,6%	3,2%
ropczycko-sędziszowski	2018	3 205 002,82	28,3%	1,2%	0,1%	65,0%	5,4%
	2019	3 156 626,38	30,5%	0,6%	0,1%	62,7%	6,0%
rzeszowski	2018	7 151 562,89	35,4%	4,6%	1,1%	58,4%	0,5%
	2019	7 337 435,38	36,6%	4,1%	1,0%	57,3%	1,0%
sanocki	2018	4 042 078,32	25,6%	9,0%	0,0%	65,3%	0,1%
	2019	4 460 880,36	22,8%	10,8%	0,0%	65,6%	0,8%
stalowowolski	2018	5 499 367,80	17,9%	6,3%	0,0%	75,1%	0,7%
	2019	6 216 595,85	15,9%	7,2%	0,0%	75,8%	1,1%
strzyżowski	2018	2 025 643,32	32,7%	3,6%	0,7%	63,1%	0,0%
	2019	2 252 509,38	31,1%	4,7%	0,6%	63,7%	0,0%
tarnobrzeski	2018	2 860 193,33	14,5%	12,7%	1,6%	64,1%	7,1%
	2019	1 383 307,75	17,7%	3,4%	0,0%	65,9%	13,1%
leski	2018	1 411 888,43	27,2%	17,8%	0,0%	54,6%	0,3%
	2019	1 431 136,11	27,4%	17,5%	0,0%	50,5%	4,6%
Krosno	2018	2 142 255,49	28,9%	13,6%	0,0%	55,3%	2,2%
	2019	2 083 051,80	29,9%	12,1%	0,0%	54,5%	3,6%
Przemyśl	2018	5 149 686,57	12,6%	14,9%	1,0%	70,3%	1,1%
	2019	5 654 692,18	12,5%	16,3%	0,7%	63,9%	6,6%
Rzeszów	2018	9 805 851,16	47,4%	9,7%	1,3%	41,2%	0,3%
	2019	10 927 710,97	44,6%	10,1%	1,2%	43,7%	0,4%
Tarnobrzeg	2018	3 267 447,18	17,8%	3,5%	0,0%	53,4%	25,3%
	2019	2 879 791,28	10,6%	2,1%	0,0%	37,8%	49,4%
Ogółempodkarpackie	**2018**	**103 102 495,88**	**24,3%**	**7,5%**	**0,6%**	**64,7%**	**2,9%**
	2019	**103 341 463,91**	**24,4%**	**7,2%**	**0,4%**	**63,6%**	**4,3%**

Źródło: POW NFZ - kolorem zaznaczono powiaty, na terenie których od października 2018 trwa pilotaż CZP

Tabela 35. Struktura kosztów opieki psychiatrycznej w woj. podkarpackim nad dziećmi i młodzieżą z województwa wg form opieki i miejsca zamieszkania /źródło POW NFZ/.

Powiat miejsca zamieszkania pacjenta	Rok	Koszty opieki psychiatrycznej	z tego świadczenia:				
			ambulatoryjne	dzienne	środowiskowe	stacjonarne	opiekuńczo-lecznicze
bieszczadzki	2018	59 015,55	36,6%	0,0%	-	63,4%	-
	2019	135 750,11	20,0%	0,0%	-	80,0%	-
brzozowski	2018	113 485,54	49,4%	1,1%	-	49,5%	-
	2019	202 480,89	25,6%	6,3%	-	68,1%	-
dębicki	2018	255 706,90	41,2%	4,7%	-	54,1%	-
	2019	282 121,77	56,9%	0,0%	-	43,1%	-
jarosławski	2018	406 635,78	41,6%	32,3%	-	26,1%	-
	2019	529 847,29	34,9%	31,9%	-	33,3%	-
jasielski	2018	232 402,92	59,4%	1,4%	-	39,2%	-
	2019	265 540,74	66,1%	0,8%	-	33,1%	-
kolbuszowski	2018	80 417,20	59,1%	12,7%	-	28,2%	-
	2019	121 883,35	33,1%	7,4%	-	59,5%	-
krośnieński	2018	212 191,67	50,4%	0,5%	-	49,1%	-
	2019	260 229,36	56,5%	0,0%	-	43,5%	-
leżajski	2018	171 593,84	59,5%	0,3%	-	40,2%	-
	2019	220 190,69	54,4%	0,0%	-	45,6%	-
lubaczowski	2018	129 226,64	90,7%	0,0%	-	9,3%	-
	2019	190 638,02	73,1%	0,0%	-	26,9%	-
łańcucki	2018	823 060,25	34,5%	34,9%	-	30,6%	-
	2019	661 620,66	40,9%	28,6%	-	30,5%	-
mielecki	2018	263 463,99	58,2%	4,4%	-	37,4%	-
	2019	282 012,99	60,5%	0,8%	-	38,7%	-
niżański	2018	203 003,65	34,8%	4,0%	-	61,2%	-
	2019	179 368,74	45,5%	14,8%	-	39,6%	-
przemyski	2018	181 808,35	41,2%	42,3%	-	16,4%	-
	2019	233 024,21	31,1%	44,3%	-	24,6%	-
przeworski	2018	298 717,17	45,5%	19,4%	-	35,1%	-
	2019	296 408,21	49,2%	23,4%	-	27,4%	-
ropczycko-sędziszowski	2018	253 605,11	34,5%	7,9%	-	57,6%	-
	2019	247 409,67	41,0%	4,7%	-	54,4%	-
rzeszowski	2018	986 481,08	49,2%	33,6%	-	17,2%	-
	2019	1 019 010,16	56,6%	27,7%	-	15,7%	-
sanocki	2018	159 657,89	52,6%	8,3%	-	39,1%	-
	2019	203 033,95	51,8%	0,0%	-	48,2%	-
stalowowolski	2018	228 940,30	51,2%	4,5%	-	44,3%	-
	2019	290 553,31	53,7%	0,7%	-	45,6%	-
strzyżowski	2018	180 818,86	59,9%	12,7%	-	27,4%	-
	2019	315 292,14	34,8%	11,6%	-	53,6%	-
tarnobrzeski	2018	75 714,56	48,5%	5,1%	-	46,4%	-
	2019	74 682,31	49,2%	0,0%	-	50,8%	-
leski	2018	57 258,87	69,4%	0,0%	-	30,6%	-
	2019	61 187,49	76,7%	0,0%	-	23,3%	-
Krosno	2018	47 294,95	63,5%	0,0%	-	36,5%	-
	2019	109 653,08	57,1%	0,0%	-	42,9%	-
Przemyśl	2018	348 173,77	26,4%	58,2%	-	15,4%	-
	2019	371 786,49	25,6%	38,3%	-	36,1%	-
Rzeszów	2018	1 415 989,55	45,3%	30,8%	-	23,9%	-
	2019	1 794 592,53	40,9%	38,4%	-	20,7%	-
Tarnobrzeg	2018	85 246,31	48,5%	7,6%	-	43,9%	-
	2019	90 267,37	39,8%	4,4%	-	55,9%	-
Ogółempodkarpackie	**2018**	**7 269 910,70**	**46,0%**	**22,7%**	**-**	**31,3%**	**-**
	2019	**8 438 585,54**	**45,6%**	**20,8%**	**-**	**33,6%**	**-**

Źródło: POW NFZ

Wydatki na psychiatrię stanowią zaledwie 3,52 %. wydatków NFZ na świadczenia opieki zdrowotnej**.** Niedofinansowanie, zła organizacja i brak lekarzy to główne bolączki polskiego systemu opieki psychiatrycznej. Dotyczy to zarówno leczenia dorosłych, jak również dzieci i młodzieży. Sytuacja jednak powoli się zmienia. W opiece nad dorosłymi pacjentami realizowany jest pilotażowy model opieki środowiskowej w ramach CZP oraz wprowadzany trójstopniowy system opieki psychiatrycznej nad dziećmi i młodzieżą, co daje nadzieję na poprawę sytuacji w opiece psychiatrycznej.

Rozdział 4. Podkarpacki Program Ochrony Zdrowia Psychicznego

4.1.Cele oraz sposób realizacji Programu

Cele główne oraz szczegółowe Podkarpackiego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017-2022 są spójne z celami Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017-2022 i zostały sformułowane na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 8 lutego 2017 roku w sprawie Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017–2022 (Dz. U. poz. 458).

Cele główne Programu:

1. Zapewnienie osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej opieki adekwatnej do ich potrzeb.
2. Prowadzenie działań na rzecz zapobiegania stygmatyzacji i dyskryminacji osób z zaburzeniami psychicznymi.
3. Monitorowanie i ocena skuteczności działań realizowanych w ramach Programu.

Cele szczegółowe i zadania Programu:

1. w zakresie zapewniania osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej opieki adekwatnej do ich potrzeb:
   - 1.1. upowszechnianie środowiskowego modelu psychiatrycznej opieki zdrowotnej,
   - 1.2. upowszechnianie zróżnicowanych form pomocy i oparcia społecznego,
   - 1.3. aktywizacja zawodowa osób z zaburzeniami psychicznymi,
2. w zakresie prowadzenia działań na rzecz zapobiegania stygmatyzacji i dyskryminacji osób z zaburzeniami psychicznymi:
   - 2.1. upowszechnienie wiedzy na temat zdrowia psychicznego, kształtowanie zachowań i stylów życia korzystnych dla zdrowia psychicznego, rozwijanie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach zagrażających zdrowiu psychicznemu,
   - 2.2. zwiększanie integracji społecznej osób z zaburzeniami psychicznymi,
3. w zakresie monitorowania i oceny skuteczności działań realizowanych w ramach Programu – gromadzenie i analizowanie sprawozdań zawierających informacje dotyczące realizacji zadań wynikających z Programu, przekazywanych przez realizatorów Programu.

Szczegółowe opisy celów, preferowane sposoby realizacji wraz z horyzontem czasowym realizacji i wskaźnikami monitorującymi zawiera tabela.

Cel	Nazwa zadania	Realizator	Czas realizacji	Wskaźnik monitorujący
1. Cel główny: Zapewnienie osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej opieki adekwatnej do ich potrzeb.				
1.1. Cel szczegółowy: upowszechnianie środowiskowego modelu psychiatrycznej opieki zdrowotnej				
	1. Zwiększenie dostępności i zmniejszanie nierówności w dostępie do różnych form środowiskowej psychiatrycznej opieki zdrowotnej, w tym rozwoju CZP oraz placówek psychiatrycznej opieki zdrowotnej dla dzieci i młodzieży na terenie województwa.	Samorząd województwa, Samorządy powiatów, Samorządy gmin	2017-2022	Liczba utworzonych CZP dla dorosłych i dzieci.
	2. Opracowanie, we współpracy z samorządami powiatów, strategii rozwoju zasobów ochrony zdrowia psychicznego z uwzględnieniem map potrzeb zdrowotnych w zakresie CZP, zapewniających kompleksową opiekę zdrowotną nad osobami z zaburzeniami psychicznymi na określonym obszarze terytorialnym oraz przemieszczenia ogólnych oddziałów psychiatrycznych z wojewódzkich szpitali monospecjalistycznych do lokalnych szpitali wielospecjalistycznych lub ich tworzenia w lokalnych szpitalach wielospecjalistycznych.	Samorząd województwa, Samorządy powiatów,	2017-2022	Opracowanie planu przekształceń w szpitalach psychiatrycznych. Liczba utworzonych oddziałów psychiatrycznych przy szpitalach powiatowych.
	3. Wspieranie wdrażania planu umiejscowienia CZP zapewniających kompleksową opiekę zdrowotną nad osobami z zaburzeniami psychicznymi na terenie województwa, w tym poprzez stymulowanie zmian w strukturze podmiotów wykonujących działalność leczniczą, dla których podmiotem tworzącym jest samorząd województwa.	Samorząd województwa, Samorządy powiatów, Samorządy gmin Podmioty lecznicze	2017-2022	Liczba zorganizowanych konferencji.
	4. Rozwijanie sieci oddziałów psychiatrycznych w szpitalach ogólnych oraz stopniowe zmniejszanie i przekształcanie dużych szpitali psychiatrycznych w placówki specjalistyczne, zapewniające profilowane usługi zdrowotne.	Samorząd województwa, Samorządy powiatów, Samorządy gmin Podmioty lecznicze	2017-2022	Liczba utworzonych oddziałów profilowych.
1.2. Cel szczegółowy: upowszechnianie zróżnicowanych form pomocy i oparcia społecznego				
	1. Wspieranie poszerzenia, zróżnicowania i unowocześniania pomocy i oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi w zakresie pomocy i oparcia społecznego.	Samorząd województwa, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie Samorządy powiatów,	2017-2022	Liczba i rodzaj działań. Liczba uczestników.
	2. Wspieranie projektów organizacji pozarządowych służących rozwojowi form oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi, w tym zapewnienie ciągłości działaniom skutecznym.	Samorząd województwa, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, Samorządy powiatów, Podmioty lecznicze	2017-2022	Liczba projektów. Rodzaje wsparcia.

Cel	Nazwa zadania	Realizator	Czas realizacji	Wskaźnik monitorujący
1.3. Cel szczegółowy: aktywizacja zawodowa osób z zaburzeniami psychicznymi.				
	1. Zwiększanie dostępności rehabilitacji zawodowej, organizacja poradnictwa zawodowego i szkoleńzawodowych dla osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi.	Samorząd województwa, Samorządy powiatów, Urzędy Pracy.	2017-2022	Liczba szkoleń. Liczba osób uczestniczących w szkoleniach.
	2. Wspieranie rozwoju zróżnicowanych form wspieranego i wspomaganego zatrudnienia oraz przedsiębiorczości społecznej dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznym	Samorząd województwa, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie Samorządy powiatów, Urzędy Pracy	2017-2022	Rodzaj i liczba działań.
	3. Realizacja projektów dla osób z zaburzeniami psychicznymi mających na celu ich aktywizacjęzawodową.	Samorząd województwa, Samorządy powiatów, Samorząd gminy, Urzędy Pracy.	2017-2022	Liczba projektów. Liczba zatrudnionych osób.
	4. Prowadzenie działań szkoleniowo-informacyjnych, adresowanych do pracodawców, promujących zatrudnianie osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi	Samorząd województwa, Samorządy powiatów, Samorządy gmin, Urzędy Pracy	2017-2022	Liczba szkoleń. Liczba podmiotów zatrudniających osoby z niepełnosprawnością.
2. Cel główny: prowadzenie działań na rzecz zapobiegania stygmatyzacji i dyskryminacji osób z zaburzeniami psychicznymi.				
2.1. Cel szczegółowy: upowszechnienie wiedzy na temat zdrowia psychicznego, kształtowanie zachowań i stylów życia korzystnych dla zdrowia psychicznego, rozwijanie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach zagrażających zdrowiu psychicznemu.				
	1. Upowszechnianie wiedzy na temat zdrowia psychicznego poprzez wprowadzanie w szkołach programów profilaktycznych dotyczących ochrony zdrowia psychicznego.	Samorządy powiatów, Samorządy gmin	2017-2022	Liczba prowadzonych działań. Liczba uczestników.
	2. Prowadzenie działań edukacyjnych skierowanych do różnych grup wiekowych.	Samorząd województwa, Samorządy powiatów, Samorządy gmin	2017-2022	Liczba szkół. Liczba uczniów.
	3. Realizacja programów zdrowotnych/ polityki zdrowotnej służących kształtowaniu postaw prozdrowotnych wśród różnych grup wiekowych w tym także zapobiegających rozwojowi depresji.	Samorząd województwa, Samorządy powiatów, Samorządy gmin	2017-2022	Liczba programów polityki zdrowotnej.

Cel	Nazwa zadania	Realizator	Czas realizacji	
Cel szczegółowy: zwiększanie integracji społecznej osób z zaburzeniami psychicznymi.				
	1. Realizacja programów informacyjno-edukacyjnych sprzyjających postawom zrozumienia i akceptacji oraz przeciwdziałających dyskryminacji wobec osób z zaburzeniami psychicznymi	Samorząd województwa, Samorządy powiatów, Samorząd gminy	2017-2022	Liczba działań. Liczba uczestników.
3. Cel główny: Monitorowanie i ocena skuteczności działań realizowanych w ramach Programu				
Cel szczegółowy: gromadzenie i analizowanie sprawozdań zawierających informacje dotyczące realizacji zadań wynikających z Programu, przekazywanych przez Realizatorów Programu				
	1. Gromadzenie i udostępnianie informacji dotyczących ochrony zdrowia psychicznego w województwie.	Samorząd województwa, Zespół ds. opracowania Podkarpackiego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego	2017-2022	Coroczne opracowanie informatora o dostępnych formach opieki psychiatrycznej.

4.2. Ocena funkcjonowania opieki psychiatrycznej w województwie podkarpackim

System psychiatrycznej opieki zdrowotnej w województwie podkarpackim funkcjonuje głównie w oparciu o opiekę stacjonarną i ambulatoryjną, w ramach której funkcjonują formy opieki pośredniej, tj. oddziały dzienne i zespoły opieki środowiskowej. System nie jest w pełni dostosowany do potrzeb zdrowotnych ludności. Niezadowalające zróżnicowanie placówek i niewystarczająca ilość usług medycznych finansowanych ze środków publicznych powoduje, że dostępność do świadczeń psychiatrycznej opieki zdrowotnej wymaga dalszej reorganizacji.
Odnosi się to zwłaszcza do opieki szpitalnej, którą dla znacznej części chorych należałoby uzupełnić innymi formami opieki, co gwarantowałoby bardziej skuteczną i efektywną pomoc. Zmniejszenie częstości hospitalizacji i skrócenie czasu pobytu w szpitalu uniemożliwia niewystarczająca ilość i nierównomierne rozmieszczenie środowiskowych form opieki psychiatrycznej i oparcia społecznego: oddziałów dziennych, zespołów leczenia środowiskowego (domowego), środowiskowych domów samopomocy, środowiskowych klubów samopomocy, mieszkań chronionych.
Stan zasobów opieki psychiatrycznej w województwie podkarpackim charakteryzuje się nierównomiernym rozmieszczeniem terytorialnym podmiotów opieki psychiatrycznej. Większość placówek jest zlokalizowana w dużych ośrodkach miejskich.
W opiece psychiatrycznej jest niewystarczająca liczba personelu medycznego, w szczególności lekarzy psychiatrów, psychoterapeutów, psychologów klinicznych, pielęgniarek ze specjalizacją psychiatryczną, szczególnie w opiece psychiatrycznej dla dzieci i młodzieży.
Analiza zabezpieczenia psychiatrycznej opieki zdrowotnej w województwie podkarpackim została oparta o dane statystyczne udostępnione przez Podkarpacki Oddział Wojewódzki Narodowego Funduszu Zdrowia oraz informacje zamieszczone w Mapach Potrzeb Zdrowotnych w zakresie zaburzeń psychicznych dla województwa podkarpackiego.

4.3 Kierunku rozwoju zasobów ochrony zdrowia psychicznego w województwie podkarpackim – założeniai cele

Zdrowie psychiczne jest fundamentalnym dobrem osobistym człowieka a ochrona praw osób z zaburzeniami psychicznymi należy do obowiązków państwa. Władza państwowa i administracja samorządowa świadomie i konsekwentnie kształtują politykę zdrowotną i społeczną na rzecz osób w kryzysie psychicznym i ich rodzin, sieci społecznej poprzez promocję zdrowia psychicznego, profilaktykę zaburzeń psychicznych, system pomocy, badania naukowe, szkolenie kadr medycznych i pomocowych.
System ochrony zdrowia psychicznego we współpracy z resortami edukacji i pomocy społecznej odpowiada na potrzeby zdrowotne i społeczne osób z zaburzeniami psychicznymi i ich rodzin na następujących zasadach:

- poszanowanie godności i praw osób doświadczających kryzysu psychicznego,
- podmiotowość osób z zaburzeniami psychicznymi i ich rodzin w procesie terapii oraz uczestnictwo w ocenie jakości świadczeń, kształtowaniu lokalnej polityki zdrowotnej i społecznej,
- kompleksowość i elastyczność dostosowania zróżnicowanych świadczeń do indywidualnych potrzeb osób z problemami zdrowia psychicznego i ich rodzin,
- ciągłość psychologiczna opieki psychiatrycznej,
- koordynacja między dostępnymi formami opieki psychiatrycznej, oparcia społecznego, uczestnictwa społeczno-zawodowego dorosłych, edukacji i pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieci i młodzieży,
- organizacja systemu umożliwiająca wielosektorową i wielodyscyplinarną pracę zespołów terapeutycznych oraz zapewniająca pracownikom warunki do ustawicznego rozwijania kompetencji zawodowych,

- finansowanie na poziomie gwarantującym bliską dostępność i wysoką jakość świadczeń, oraz skuteczną i efektywną pomoc w rozwiązywaniu problemów zdrowia psychicznego, w poprawie jakości życia i osiąganiu pełnego zdrowienia osób po kryzysie psychicznym,
- pełne i równomierne rozmieszczenie zasobów środowiskowej opieki psychiatrycznej na obszarze województwa,
- uzupełnienie świadczeń medycznych o promocję zdrowia psychicznego, przeciwdziałanie stygmatyzacji i wykluczeniu społecznemu osób po kryzysie psychicznym.

Głównym celem rozwoju zasobów ochrony zdrowia psychicznego województwa podkarpackiego jest dążenie do zapewnienia kompleksowej psychiatrycznej opieki zdrowotnej, w szczególności opieki środowiskowej, dostosowanej do potrzeb mieszkańców województwa podkarpackiego.
Strategia rozwoju zasobów ochrony zdrowia psychicznego wymaga udziału wszystkich interesariuszy: administracji rządowej, publicznego płatnika finansującego świadczenia medyczne, władz samorządowych z reprezentacją społeczną i podmiotów leczniczych ze środowiskiem profesjonalistów.
Ministerstwo Zdrowia, Narodowy Fundusz Zdrowia (płatnik publiczny) odpowiadają za rozwiązania systemowe, takie jak tworzenie warunków prawnych i finansowych dla świadczeń zdrowotnych w opiece psychiatrycznej. Z rolą płatnika wiąże się obowiązek oceny efektywności świadczeń, które finansuje.
Samorząd lokalny odpowiada za identyfikowanie potrzeb zdrowia psychicznego mieszkańców, troskę o poprawę jakości ich życia, za ocenę jakości udzielanych świadczeń na ich rzecz. Władze samorządowe reprezentują potrzeby i interesy wspólnoty mieszkańców, współpracując z rzecznikiem praw pacjenta oraz przedstawicielami samopomocowych organizacji osób z zaburzeniami psychicznymi i ich rodzin. Samorząd nie musi być organem prowadzącym dla podmiotu leczniczego zajmującego się opieką psychiatryczną, którą może prowadzić podmiot niepubliczny. Jednakże, gdy tak się dzieje, to władze samorządowe nie tylko oceniają, ale także współodpowiadają za jakość tej opieki psychiatrycznej. Wówczas tym bardziej potrzebny jest czynnik społeczny, głos osób po kryzysie psychicznym i ich rodzin.
Podmioty lecznicze odpowiadają za udzielanie świadczeń. Lekarze psychiatrzy i terapeuci pracują w bezpośrednim kontakcie z osobami w kryzysie psychicznym i ich rodzinami, co wymaga uważnego kontaktu i postawy troski o drugiego człowieka. Dlatego profesjonaliści lekarze psychiatrzy i terapeuci dogłębnie znają i rozumieją potrzeby swoich pacjentów. Jednakże profesjonaliści nie mogą wiarygodnie reprezentować ich potrzeb w reformie opieki psychiatrycznej, bo jednocześnie są zatrudnieni i w oczywisty sposób oczekują satysfakcjonującego wynagrodzenia dla siebie.
Tak więc, proces reform w ochronie zdrowia psychicznego dokonuje się w trójdialogu między administracją rządową, samorządem (użytkownikami) i podmiotami leczniczymi (profesjonalistami). Środowisko osób z zaburzeniami psychicznymi i ich rodzin jest reprezentowane wspólnie z samorządem terytorialnym, zaś środowisko profesjonalistów ma swoje miejsce przy podmiotach leczniczych.

4.4. Program zwiększenia dostępności do środowiskowej opieki psychiatrycznej w województwie podkarpackim

Głównym celem Programu jest doprowadzenie do takiego poziomu opieki , aby w każdym powiecie istniały trzy formy środowiskowej opieki psychiatrycznej: poradnia zdrowia psychicznego, zespół leczenia środowiskowego i oddział dzienny psychiatryczny. Zintegrowane ze sobą formy opieki środowiskowej: domowa, ambulatoryjna, dzienna tworzą funkcjonalne środowiskowe centrum zdrowia psychicznego. Opieka psychiatryczna powinna być zorganizowana zgodniez zasadą ciągłości terapeutycznej i psychologicznej. To znaczy, że pacjent powinien być w kontakcie terapeutycznym ze swoim lekarzem prowadzącym niezależnie od tego, czy opieka jest realizowana w warunkach

domowych, w poradni, czy na oddziale dziennym. Skład zespołu terapeutycznego może się zmieniać na różnym etapie leczenia, ale osoby tworzące trwałą i stabilną relację terapeutyczną są niezmienne. Szczególnie dotyczy to lekarza psychiatry lub psychoterapeuty lub terapeuty środowiskowego. Tak więc rozwój opieki środowiskowej i poszerzanie dostępności świadczeń, nie polega jedynie na dodatkowym kontraktowaniu brakujących form opieki na terenie powiatu, lecz na powiązaniu ich w funkcjonalną całość. To oznacza, że wielodyscyplinarny zespół terapeutyczny ustala z pacjentem i jego rodziną, a potem realizuje indywidualny plan terapii i zdrowienia pracując odpowiednio w warunkach domowych, ambulatoryjnych i dziennych.

Środowiskowa, czynna opieka psychiatryczna, która łączy trzy formy opieki (domową, ambulatoryjną, dzienną) dotyczy pacjentów z ciężkimi i przewlekłymi zaburzeniami psychicznymi, z dużymi trudnościami funkcjonowania społecznego i pełnienia ról społecznych, doświadczającymi znaczącego pogorszenia jakości życia. W tym należy uwzględnić długoterminową opiekę psychiatryczną. Szacuje się, że to dotyczy około 30% pacjentów z ogółu korzystających ze świadczeń opieki psychiatrycznej. Dla większości pacjentów z lżejszymi i przejściowymi problemami zdrowia psychicznego wystarczająca jest opieka ambulatoryjna udzielana w formie psychoterapii lub farmakoterapii. Dlatego wskazane jest, aby NFZ dodatkowo poszerzał zakres kontraktowania o poradnie leczenia nerwic i poradnie psychologiczne, tam gdzie są do tego zasoby kadrowe.

Należy dążyć do stanu, aby w każdym powiecie była rozwinięta w pełni zintegrowana środowiskowa opieka psychiatryczna składająca się z funkcjonalnie powiązanych ze sobą zespołów leczenia domowego, ambulatoryjnego i dziennego. Na tej bazie, można utworzyć Środowiskowe Centrum Zdrowia Psychicznego, w którym opiekę stacjonarną zapewni szpital znajdujący się poza powiatem. W powiatach, gdzie istnieją już lub powstaną nowe oddziały stacjonarne możliwe jest tworzenie CZP z wszystkimi, czterema formami opieki psychiatrycznej. Przy tym powinien być spełniony wymóg zachowania ciągłości terapeutycznej w ramach co najmniej opieki środowiskowej. O ile to jest organizacyjnie i kadrowo możliwe, to wskazane jest funkcjonalne integrowanie zespołów terapeutycznych opieki środowiskowej i stacjonarnej. Lokalne władze powiatowe i podmioty lecznicze mogą porozumieć się ze sobą, że obszarem odpowiedzialności CZP będzie więcej niż jeden powiat, dwa lub trzy. Niezależnie od przyjętych rozwiązań organizacyjnych wymagana jest dostępność trzech form opieki środowiskowej dla mieszkańców każdego powiatu na miejscu, możliwie blisko domu. Ponadto należy dążyć do poszerzenia opieki środowiskowej poza formą lecznictwa i rozwijać formy wsparcia socjalnego związanego z mieszkalnictwem chronionym i wspomaganym.

4.5. Plan przekształceń stacjonarnej opieki psychiatrycznej

Docelowo w każdym CZP powinna być dostępna opieka całodobowa, która może być prowadzona w warunkach oddziału psychiatrycznego lub mieszkania chronionego (hostelu) z łóżkami kryzysowymi. Z doświadczeń na świecie i w Polsce wiadomo już, że rozwój środowiskowych form opieki psychiatrycznej z leczeniem w warunkach domowych lub mieszkania chronionego (hostelu) powoduje znaczące zmniejszenie zapotrzebowania na łóżka szpitalne. Dodatkowo w Polsce finansowanie stacjonarnej opieki psychiatrycznej odbywa się poprzez rozliczanie osobodni pobytu pacjenta na oddziale. To sprawia, że uzasadnione ekonomicznie jest dążenie do pełnego obłożenia oddziałów psychiatrycznych. Wobec słabo rozwiniętych form leczenie domowego i braku leczenia w warunkach mieszkania chronionego (hostelu), intensywna opieka całodobowa sprowadza się do hospitalizacji na oddziale psychiatrycznym. Stąd trudno ustalić, czy aktualna liczba łóżek na oddziałach psychiatrycznych w województwie podkarpackim jest wystarczająca w stosunku do potrzeb, czy wymaga zwiększenia. Bez wątpienia rozmieszczenie opieki stacjonarnej jest nierównomierne. Deficyt jest szczególnie odczuwalny w powiatach południowej i centralnej części

województwa podkarpackiego. Klinika Psychiatrii Ogólnejw Klinicznym Szpitalu Nr 1 im. F. Chopina w Rzeszowie nie zaspokaja lokalnych potrzeb. Pacjenci z Rzeszowa i Krosna oraz z powiatów rzeszowskiego, strzyżowskiego, krośnieńskiego, brzozowskiego, sanockiego, leskiego, bieszczadzkiego korzystają z opieki na oddziałach stacjonarnych znacznie oddalonych od miejsca ich zamieszkania. Jednakże na terenach deficytowych, priorytetem powinno być tworzenie nowych form opieki całodobowej z łóżkami kryzysowymi w warunkach mieszkania chronionego, hostelu, a nie otwieranie nowych oddziałów psychiatrycznych.

Wraz z rozwojem środowiskowych form opieki psychiatrycznej i stopniowym zmniejszeniem zapotrzebowania na opiekę stacjonarną następować powinno przekształcanie oddziałów w dwóch szpitalach psychiatrycznych dla których organem tworzącym jest Samorząd Województwa Podkarpackiego, na specjalizujące się w opiece nad grupami pacjentów z ciężkimi i złożonymi zaburzeniami psychicznymi, wymagających leczenia i monitorowania stanu zdrowia w warunkach szpitalnych. Ponieważ jest to proces wieloletni, dlatego należy najpierw rozwijać środowiskowe formy leczenia pozaszpitalnego, a następnie w odpowiedzi na zmieniające się potrzeby wygaszać lub przekształcać oddziały w dużych szpitalach psychiatrycznych.

4.6.Plan rozwoju opieki psychiatrycznej dla dzieci i młodzieży

Nowy model systemu ochrony zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży wprowadzony na postawie Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 14 sierpnia 2019 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień (Dz.U. 2019 r.,poz.1640 z późn.zm. r.) wprowadza model opieki psychiatrycznej nad dziećmi i młodzieżą składający się z trzech poziomów:

- **I poziom** – ośrodki środowiskowej opieki psychologicznej i psychoterapeutycznej dla dziecii młodzieży**,** nazywane I stopniem referencyjnym. Takie ośrodki będą udzielać pomocy tym dzieciom, które nie potrzebują diagnozy psychiatrycznej lub farmakoterapii. Zakłada się, że docelowo w każdym powiecie lub grupie powiatów będzie funkcjonował taki ośrodek pierwszego stopnia referencyjnego. Gęsta sieć placówek umożliwi pracownikom współpracę ze środowiskiem lokalnym – zwłaszcza placówkami oświatowymi.
- **II poziom** to ośrodki (Środowiskowe Centrum Zdrowia Psychicznego dla Dzieci i Młodzieży), gdzie pracować będzie lekarz psychiatra, a pacjenci wymagający intensywniejszej opieki będą mogli skorzystać ze świadczeń w ramach oddziału dziennego. Jeden taki ośrodek obejmowałby wsparciem kilka sąsiadujących ze sobą powiatów.
- **III poziom** to ośrodek wysokospecjalistycznej całodobowej opieki psychiatrycznej**.** W takich ośrodkach pomoc znajdą pacjenci wymagający najbardziej specjalistycznej pomocy, w tym w szczególności osoby w stanie zagrożenia życia i zdrowia, przyjmowane w trybie nagłym. Ze względu na bezpieczeństwo pacjentów konieczne jest aby w każdym województwie funkcjonował co najmniej jeden taki ośrodek.

W każdym powiecie powinny funkcjonować ośrodki środowiskowej opieki psychologicznej i psychoterapeutycznej dla dzieci i młodzieży (OŚPPiP), udzielające pomocy psychologicznej w warunkach ambulatoryjnych i środowiskowych. W takim ośrodku, na pierwszym poziomie referencyjnym psycholodzy i psychoterapeuci pracują terapeutycznie z dziećmi, ich rodzicami, rodzinami, nauczycielami, wychowawcami i innymi opiekunami. OŚPPiP funkcjonalnie powinny być powiązane z Subregionalnym Środowiskowym Centrum Zdrowia Psychicznego dla Dzieci i Młodzieży (ŚCZP DiM), w którym pracuje przynajmniej jeden psychiatra dziecięcy z szerszym zespołem terapeutycznym. ŚCZP DiM stanowi drugi poziom referencyjny opieki psychiatrycznej z formami leczenia ambulatoryjnego, domowego i dziennego. Umiejscowienie ŚCZP DiM powinno być oparte

na subregionalnych obszarach funkcjonalnych: Rzeszów-Łańcut, Tarnobrzeg-Stalowa Wola, Dębica-Mielec, Przemyśl-Jarosław, Jasło-Krosno, Sanok-Lesko. Na początku obszary odpowiedzialności danego ŚCZP DiM mogą obejmować więcej niż jeden subregion. Jednakże w strukturze organizacyjnej centrum należy uwzględnić oddelegowanie zespołów terapeutycznych do stałej współpracy z powiatowymi OŚPPiP na terenie danego subregionu. Potem może nastąpić wyodrębnienie organizacyjne sieci ŚCZP DiM na bazie ukształtowanych już wcześniej sieci powiązań współpracy zespołowej. Specjalistyczne Centrum Zdrowia Psychicznegodla Dzieci i Młodzieży odpowiada za stacjonarną i specjalistyczną opiekę psychiatryczną o zasięgu regionalnym. To jest trzeci poziom referencyjny powiązany z Wydziałem Lekarskim URZ, w celu szkolenia kadr.

Od początku 2020 r. POW NFZ w Rzeszowie zawarł umowy na realizację świadczeń na I poziomie z 10 podmiotami z terenu województwa podkarpackiego, co pokazuje przedstawiona poniżej tabela.

Tabela 36. Podmioty lecznicze które zawarły umowy na realizację świadczeń na I poziomie opieki psychiatrycznej dla dzieci i młodzieży.

Lp.	Nazwa podmiotu	Adres
1.	Samodzielny Publiczny Zespół Zakładów Opieki Zdrowotne w Nisku	Nisko, ul. T. Kościuszki 1
2.	Zespół Opieki Zdrowotnej w Ropczycach	Ropczyce, ul Ks. Kardynała Wyszyńskiego 54
3.	Samodzielny Publiczny Gminny Zakład Opieki Zdrowotnej w Rymanowie	Rymanów, ul. Piłsudskiego 2
4.	SPECMED sp. z o. o. Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Zespół Przychodni i Poradni Specjalistycznych w Krośnie	Krosno, ul. Paderewskiego 4
5.	Niepubliczny Zakład Opieki Podkarpackie Centrum Zdrowia Psychicznego sp. c. w Przemyślu	Przemyśl, ul. Bohaterów Getta 17 A
6.	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Neuromedic w Przeworsku	Przeworsk, ul. Szpitalna 20
7.	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Moczary" Usługi Pielęgniarskie w Domu Pomocy Społecznej w Moczarach	Ustrzyki Dolne, ul. Jana Pawła II 20
8.	Centrum Medyczne w Łańcucie sp. z o. o.	Łańcut, ul. Paderewskiego 5
9.	Niepubliczny zakład Opieki Zdrowotnej „ZDROWIT" w Dębicy	Dębica, Pustków Osiedle 36 B
10.	Ośrodek Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Jaśle	Jasło, ul. K. Baczyńskiego 20 A

Źródło: POW NFZ 2020 r.

Planowane jest zawieranie dodatkowych umów z ośrodkami udzielającymi świadczeń w ramach I poziomu referencyjnego w powiecie mieleckim, powiecie leżajskim, powiecie rzeszowskim, mieście Rzeszowie, powiecie tarnobrzeskim oraz mieście Tarnobrzegu oraz nowymi ośrodkami tworzącymi centra zdrowia psychicznego dla dzieci i młodzieży stanowiących II poziom referencyjny: w Krośnie i Przemyślu a także utworzenie ośrodka III poziomu referencyjnego w Łańcucie.

4.7. Plan umiejscowienia CZP w województwie podkarpackim

W Narodowym Programie Ochrony Zdrowia Psychicznego znajdują się zadania polegające przede wszystkim na zapewnieniu osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej i powszechnie

dostępnej opieki zdrowotnej oraz innych form opieki i pomocy niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym oraz kształtowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi właściwych postaw społecznych, a zwłaszcza zrozumienia, tolerancji, życzliwości, a także przeciwdziałania ich dyskryminacji. Wśród zadań wymienionych w Programie za kluczowe uznaje się upowszechnienie środowiskowego modelu psychiatrycznej opieki zdrowotnej w duchu procesu deinstytucjonalizacji m.in. przez tworzenie warunków do rozwoju Centrów Zdrowia Psychicznego. Stopniowe przechodzenie z modelu „azylowego", opierającego się na izolowaniu osób z zaburzeniami zdrowia psychicznego w dużych szpitalach psychiatrycznych na model środowiskowy, jest zgodne z kierunkami reform psychiatrii dokonującymi się w państwach rozwiniętych.

Należy również zaznaczyć, że deinstytucjonalizacja psychiatrycznej opieki zdrowotnej jest rekomendowanym kierunkiem zmian postulowanym przez WHO, UE i OECD, ale również przez wiele organizacji pozarządowych, w tym organizacji tworzonych przez beneficjentów systemu – pacjentów. Przeniesienie opieki psychiatrycznej do środowiska lokalnego umożliwia przede wszystkim przeciwdziałanie stygmatyzacji osób cierpiących na zaburzenia psychiczne, oraz przy odpowiedniej koordynacji, daje szansę na osiąganie lepszych efektów terapeutycznych.

Rozpatrując plan rozmieszczenia Centrów Zdrowia Psychicznego na terenie województwa podkarpackiego należy przypomnieć uregulowania zawarte w Narodowym Programie Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017-2022 dotyczące zakresu pomocy udzielanej przez CZP.

Zgodnie z powyższym opieka psychiatryczna powinna charakteryzować się aktywnością ze strony odpowiednich służb i specjalistów w udzielaniu pomocy osobom dotkniętym zaburzeniami natury psychicznej. Postępowanie terapeutyczne powinno polegać na udzielaniu pomocy w różnych formach w zależności od stanu chorego:

- czynnej, tj. leczenie i wsparcie osób z przewlekłymi zaburzeniami psychicznymi, wymagających ciągłości opieki, aktywnego podtrzymywania kontaktu i wyprzedzającym rozwiązywaniu problemów;
- długoterminowej - opieka nad osobami z przewlekłymi zaburzeniami psychicznymi;
- krótkoterminowej- dla osób z zaburzeniami epizodycznymi lub nawracającymi;
- doraźnej - osobom w stanach nagłych i pilnych (natychmiastowa pomoc w przypadkach nagłych, a w przypadkach pilnych - w czasie nie dłuższym niż 72 godziny);
- konsultacyjnej - osobom potrzebującym świadczeń diagnostycznych lub porad.

Pierwsza rejestracja chorego następuje w punkcie zgłoszeniowo-koordynacyjnym CZP.

Struktura i zadania CZP:

- punkt zgłoszeniowo-koordynacyjny zapewnia szybką rejestrację, koordynację świadczeń oraz w koniecznych przypadkach interwencję kryzysową - jest dostępny przez 7 dni w tygodniu, w miarę możności przez całą dobę.
- zespół ambulatoryjny zapewnia porady lekarskie i psychologiczne, indywidualną i grupową pomoc psychoterapeutyczną, czynności pielęgniarskie, interwencje socjalne;
- zespół środowiskowy zapewnia wizyty domowe, terapię indywidualną i grupową, pracę z rodziną, treningi umiejętności, budowanie sieci oparcia społecznego, zajęcia i turnusy rehabilitacyjne;
- zespół dzienny zapewnia hospitalizację dzienną psychiatryczną w celu zintensyfikowania oddziaływań diagnostycznych, terapeutycznych lub rehabilitacyjnych;
- zespół szpitalny zapewnia całodobową opiekę szpitalną w sytuacjach o znacznym nasileniem zaburzeń psychicznych lub związanym z nimi ryzykiem.

Warunki organizacyjne CZP:

- CZP jest podmiotem/zakładem leczniczym lub funkcjonuje jako połączenie podmiotów lub zakładów;

- zespół (oddział) szpitalny - może być udostępniany w ramach umowy z innym podmiotem leczniczym poza obszarem odpowiedzialności CZP;
- finansowanie świadczeń zdrowotnych CZP powinno umożliwiać objęcie kompleksową opieką psychiatryczną pacjentów z obszaru funkcjonowania CZP;
- finansowanie świadczeń społecznych wynika z obowiązujących aktualnie regulacji;
- dokumentacja medyczna - przez cały okres korzystania ze świadczeń w CZP prowadzona jest jedna, ciągła, zintegrowana dokumentacja, na podstawie przepisów wydanych na podstawie art. 30 ust. 1 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz. U. z 2020 r., poz. 849 z późn.zm.).

Narodowy Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017-2022 stanowi, że utworzenie Centrum Zdrowia Psychicznego **jest zadaniem samorządu powiatowego**. Zadania CZP może realizować jeden lub wiele podmiotów leczniczych (publicznych i niepublicznych), które razem mają zapewnić kompleksową, zindywidualizowaną, zróżnicowaną, skoordynowaną opiekę psychiatryczną z oparciem społecznym dla mieszkańców danego powiatu. W kwestii umiejscowienia CZP wytyczną jest zapis, że „pozaszpitalna" infrastruktura CZP co do zasady powinna być w całości zlokalizowana na obszarze odpowiedzialności terytorialnej". Konsekwentnie w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia w sprawie programu pilotażowego w centrach zdrowia psychicznego przyjęto, że CZP może być prowadzone przez podmiot leczniczy wraz z podwykonawcami, także wtedy, gdy oddział stacjonarny znajduje się poza terenem działania centrum, z umową o dostępie pacjentów do opieki całodobowej. Dla przejrzystości, CZP ze środowiskowymi formami opieki bez oddziału stacjonarnego w tym opracowaniu będzie nazywane jako „Środowiskowe Centrum Zdrowia Psychicznego" (ŚCZP), zaś w przypadku prowadzenia wszystkich form opieki psychiatrycznej, włącznie z leczeniem szpitalnym, będzie to „Ogólne Centrum Zdrowia Psychicznego" (OCZP). W minimalnym zakresie ŚCZP dla dorosłych składa się z poradni zdrowia psychicznego, zespołu leczenia środowiskowego i dziennego oddziału psychiatrycznego. W poszerzonym zakresie w jego skład wchodzi poradnia psychologiczna, poradniai oddział leczenia nerwic, oddziały dzienne rehabilitacyjny i psychogeriatryczny oraz świadczenia udzielane w miejscu chronionego zakwaterowania (hostel, łóżka kryzysowe).

Aktualny stan prawny nie rozstrzyga, na jakich zasadach będą tworzone i finansowane Centra Zdrowia Psychicznego po programie pilotażowym. Jednakże kierunek zmian został wyznaczony. Rozwijane mają być przede wszystkim środowiskowe formy opieki psychiatrycznej z odpowiedzialnością terytorialną i finansowaniem „per capita". Wielkość budżetu CZP będzie zależny od liczby mieszkańców na terenie jednego lub więcej powiatów. Ponadto świadczenia medyczne mają być indywidualnie integrowane z usługami społecznymi według potrzeb osoby w kryzysie psychicznym i jej rodziny. Jakość i efektywność udzielanych świadczeń ma być monitorowana i ewaluowana poprzez wskaźniki i informacje zwrotne od osób korzystających z opieki.

Mapa 2. Plan sieci CZP w woj. podkarpackim ze względu na kryterium liczby ludności (dane o liczbie ludności za 2017 r.) (opracowanie własne)

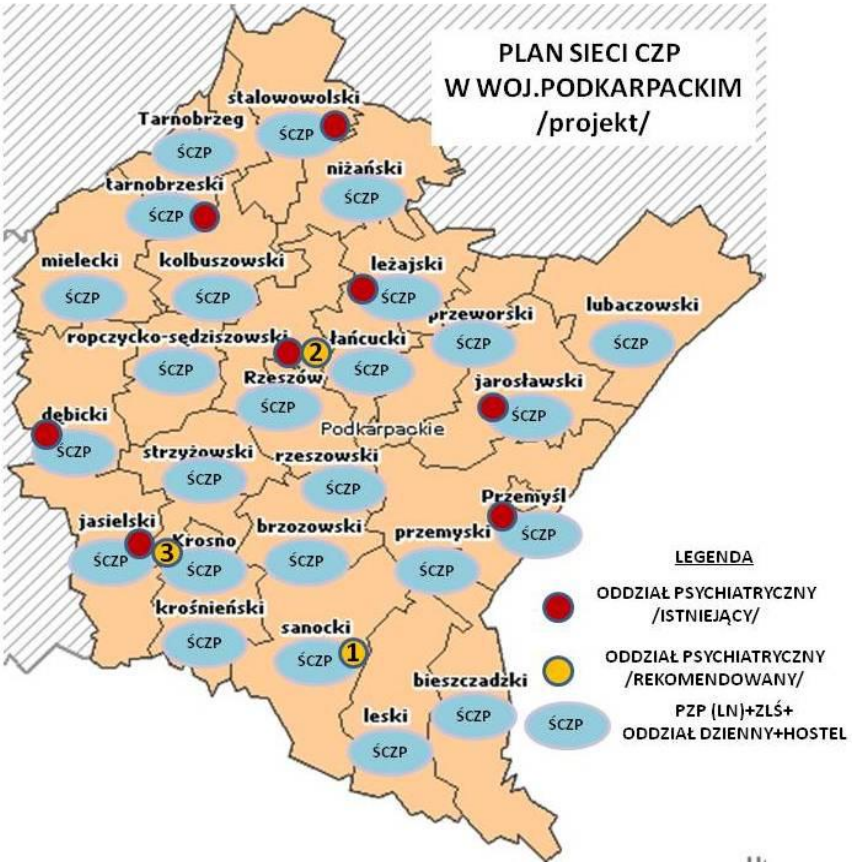

Mapa 3. Plan sieci CZP w oparciu o istniejące oddziały psychiatryczne (opracowanie własne)

W zależności od decyzji lokalnych władz samorządowych i podmiotów leczniczych, powiązaniach z aktualnie funkcjonującymi lub utworzonymi całodobowymi oddziałami psychiatrycznymi, powstanie ostateczna sieć CZP w województwie podkarpackim. Przedstawiona Mapa 3 jest propozycją umiejscowienia 13 CZP na terenie województwa podkarpackiego.

4.8. Mapa potrzeb stacjonarnej opieki psychiatrycznej.

Na terenie województwa podkarpackiego są testowane dwa programy pilotażowe CZP - jeden prowadzi Szpital Powiatowy w Nowej Dębie na obszarze m. Tarnobrzega, powiatu tarnobrzeskiego i kolbuszowskiego oraz drugi prowadzi Szpital Psychiatryczny w Jarosławiu na obszarze powiatów jarosławskiego i lubaczowskiego. Na terenie Rzeszowa i Przemyśla z powiatem przemyskim są skoncentrowane cztery formy opieki psychiatrycznej (ambulatoryjna, środowiskowa, dzienna, stacjonarna). Jednakże działa tam wiele podmiotów leczniczych. Utworzenie CZP wymaga porozumienia i współpracy wszystkich świadczeniodawców w celu zachowania ciągłości opieki dla dotychczasowych świadczeniobiorców. Klinika Psychiatrii Ogólnej Klinicznego Szpitala Wojewódzkiego Nr 1 im. F. Chopina w Rzeszowie jest zbyt małą placówką (32 łóżka) i nie zaspokaja potrzeb stacjonarnej opieki psychiatrycznej aglomeracji rzeszowskiej: mieszkańców Rzeszowa i powiatu rzeszowskiego, a tym bardziej powiatu strzyżowskiego i łańcuckiego. Poza Oddziałem Psychiatrycznym Szpitala Specjalistycznego w Jaśle, w południowej części województwa podkarpackiego nie ma stacjonarnych oddziałów psychiatrycznych. Te potrzeby mieszkańców z centralnej i południowej części regionu zaspokajają głównie dwa duże szpitale psychiatryczne w Jarosławiu i Żurawicy.
Tworzenie nowych oddziałów stacjonarnej opieki psychiatrycznej nie jest wykluczone ponieważ w tym zakresie także są duże potrzeby. Zgodnie z sugestią Podkarpackiego Oddziału Narodowego Funduszu Zdrowia korzystne dla rozwoju stacjonarnej opieki psychiatrycznej w województwie byłoby utworzenie w Rzeszowie 100 - łóżkowego oddziału psychiatrycznego dla dorosłych poprzez rozbudowę Klinicznego Oddziału Psychiatrii Ogólnej Klinicznego Szpitala Wojewódzkiego Nr 1 im. F. Chopina w Rzeszowie. Taka inwestycja znalazła się w priorytetach dla regionalnej polityki zdrowotnej województwa podkarpackiego (Priorytet nr IV pt. Wzmocnienie systemu lecznictwa stacjonarnego).

Dla południowej części województwa zatwierdzony jest projekt rozbudowy Szpitala Specjalistycznego w Jaśle a Oddział Psychiatryczny tego szpitala będzie budowany od podstaw, zgodnie z obowiązującymi przepisami dotyczącymi obiektów służby zdrowia (dotychczasowy mieści się w budynku wpisanym do rejestru zabytków, bez możliwości technicznych dostosowania do potrzeb oddziału psychiatrycznego). Tym samym zaistnieją warunki do objęcia całościową opieką psychiatryczną ludności zamieszkującej w tym regionie w oparciu o założenia reformy w zakresie tworzenia CZP.
Niemniej jednak w pierwszej kolejności powinny być poszerzane i rozwijane środowiskowe formy opieki psychiatrycznej gdyż są one podstawą funkcjonowania opieki psychiatrycznej, a to ich aktualnie brakuje najbardziej.
Mapa sieci Środowiskowych Centrum Zdrowia Psychicznego z opcją rozszerzenia stacjonarnej opieki psychiatrycznej w Rzeszowie, Jaśle lub Krośnie czy Sanoku z założeniem, że we wszystkich powiatach zostaną rozwinięte środowiskowe formy opieki psychiatrycznej przedstawia się następująco:

Mapa 4. Główne kierunki migracji pacjentów do opieki stacjonarnej w aktualnie umiejscowionych oddziałach psychiatrycznych (opracowanie własne).

4.9. Plan zwiększenia zasobów kadrowych w psychiatrycznej opiece zdrowotnej

Zadania i kierunki działań:

1) Zwiększenie zatrudnienia lekarzy psychiatrów, psychologów klinicznych, psychoterapeutów, pielęgniarek psychiatrycznych, psychoterapeutów i instruktorów terapii uzależnień oraz innych terapeutów.
2) Stworzenie dogodnych form specjalizacji lekarskich w zakresie psychiatrii, w szczególności psychiatrii dzieci i młodzieży oraz psychologii klinicznej.
3) Zwiększenie naboru na specjalizacje lekarskie w zakresie psychiatrii.
4) Organizowanie szkoleń specjalistycznych dla pracowników psychiatrycznej opieki zdrowotnej i pomocy społecznej.
5) Organizowanie szkoleń dla asystentów zdrowienia, osób z doświadczeniem kryzysu psychicznego, przygotowujących do pracy w zespołach terapeutycznych.

Realizacja powyższych zamierzeń w dużej mierze jest uzależniona od ilości zakontraktowanych świadczeń zdrowotnych przez Narodowy Fundusz Zdrowia, możliwości inwestycyjnych jednostek samorządu terytorialnego i innych podmiotów zaangażowanych w rozwój opieki psychiatrycznej, aktywności organizacji pozarządowych oraz wzrostu zainteresowania kierunkami kształcenia w zawodach medycznych mających zastosowanie w psychiatrycznej opiece zdrowotnej.

4.10. Kierunki zmian w opiece psychiatrycznej

Poprawa jakości psychiatrycznej opieki zdrowotnej uwarunkowana jest prawidłowym rozmieszczeniem podmiotów leczniczych, rozbudową infrastruktury, spełnianiem warunków funkcjonalno-technicznych oraz zapewnieniem ciągłości opieki psychiatrycznej poczynając od profilaktyki zdrowotnej, opieki ambulatoryjnej, całodobowej, pośredniej i środowiskowej po szybki przepływ informacji o chorym wypisywanym z oddziału psychiatrycznego do jednostek opieki zdrowotnej i pomocy społecznej w środowisku zamieszkania pacjenta.
Samorząd terytorialny we współpracy ze środowiskiem profesjonalistów ma aktywnie włączyć się w pozyskiwanie środków unijnych i budżetowych na kształcenie i szkolenie kadr w psychiatrycznej opiece zdrowotnej, pomocy społecznej, edukacji do pracy z osobami w kryzysie psychicznym i ich rodzinami. Ponadto powinien wspierać organizację konferencji, seminariów, które będą forum wymiany doświadczeń i popularyzacji dobrych praktyk.

Na poziomie regionalnym, Oddział Podkarpacki Narodowego Funduszu Zdrowia powinien wypracować i wdrożyć plan finansowy poszerzania zakresu umów ze świadczeniodawcami w kierunku zintegrowania co najmniej trzech form opieki psychiatrycznej (ambulatoryjnej, środowiskowej i dziennej) w ramach jednej umowy. Wobec wymagania kompleksowości i koordynacji świadczeń dla pacjentów w opiece czynnej, szczególnie po kryzysach psychotycznych i z trudnościami w funkcjonowaniu społecznym, pomioty lecznicze z dotychczasowym kontraktem ograniczonym do poradni zdrowia psychicznego, zapewne będą musiały połączyć swój potencjał kadrowy i lokalowy z innymi jednostkami.

Równolegle służby Wojewody Podkarpackiego powinny opracować i wdrożyć zasady finansowania ze środków budżetu państwa zintegrowanych usług społecznych: specjalistycznych usług opiekuńczych, środowiskowych domów samopomocy, klubów samopomocy i mieszkań chronionych dla osób po kryzysie psychicznym. Wśród osób z zaburzeniami psychicznymi są różne niepełnosprawności: intelektualna, psychiczna, autyzm. Każda z tych grup osób niepełnosprawnych ma odmienne potrzeby i wymaga zróżnicowanej oferty oparcia społecznego. Samorządy lokalne powinny dysponować dotacją na zintegrowane i kompleksowe usługi społeczne, które byłyby udzielane na miarę specyficznych potrzeb klientów i skoordynowane z opieką psychiatryczną.

Samorząd Wojewódzki ma za zadanie kształtować politykę regionalną w zakresie ochrony zdrowia psychicznego w województwie podkarpackim, z jednej strony we współpracy z administracją rządową i instytucjami państwowymi, a z drugiej strony z samorządami powiatowymi i gminnymi oraz podmiotami leczniczymi, organizacjami samopomocowymi i profesjonalnymi.

Poprawa jakości życia związanej ze zdrowiem psychicznym populacji oraz zapewnienie odpowiednich warunków opieki w ramach systemu ochrony zdrowia psychicznego poprzez:

1) poprawę sytuacji kadrowej i jakości kształcenia w dziedzinie psychiatrii, jak również kadr innych specjalizacji zajmujących się ochroną zdrowia psychicznego;
2) zmianę organizacji udzielania świadczeń zdrowotnych z zakresu opieki psychiatrycznej oraz zwiększenie dostępności do świadczeń zdrowotnych z zakresu opieki psychiatrycznej;
3) inwestycje w infrastrukturę - dostosowanie podmiotów leczniczych do środowiskowego modelu psychiatrycznej opieki zdrowotnej;
4) inwestycje w zdrowie populacji – promocja zdrowia psychicznego, prewencja samobójstw i zachowań autoagresywnych.

4.11.Plan koordynowania i monitorowania wojewódzkiegoprogramuochrony zdrowia psychicznego.

1. Utworzenie stałego Zespołu Monitorującego Podkarpacki Program Ochrony Zdrowia Psychicznego, składającego się z przedstawicieli wyznaczonych przez:
   a) Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego – Departament Ochrony Zdrowia i Polityki Społecznej, Reginalny Ośrodek Polityki Społecznej, Wojewódzki Urząd Pracy, wojewódzkie szpitale psychiatryczne,
   b) Wojewodę Podkarpackiego,
   c) Podkarpackiego Kuratora Oświaty,
   d) Dyrektora Podkarpackiego Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia,
   e) Dyrektora Podkarpackiego Oddziału Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
   f) Organizacje pacjenckie,
   g) Rzecznika Praw Pacjenta

2. Powołanie koordynatora Podkarpackiego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego**,** którego zadaniem jest bieżąca koordynacja i monitorowanie Programu. Szczegółowy zakres zadań koordynatora obejmuje:
   a) zbieranie danych, prowadzenie analizy potrzeb i oceny efektywności opieki psychiatrycznej i oparcia społecznego, sporządzenie corocznie raportu z ewaluacji stanu realizacji PPOZP;
   b) przygotowanie aktualizowanego corocznie przewodnika informującego o dostępnych formach opieki zdrowotnej, pomocy społecznej i aktywizacji zawodowej dla osób z zaburzeniami psychicznymi w wersji elektronicznej lub papierowej;
   c) stała współpraca ze wszystkimi interesariuszami Programu, ze szczególnym uwzględnieniem sieci zespołów monitorujących powiatowe programy ochrony zdrowia psychicznego poprzez organizowanie spotkań, narad, szkoleń, seminarium, konferencji i forum z udziałem przedstawicieli grup:
      - grupa przedstawicieli zespołów powiatowych POZP delegowanych przez Starostów i Prezydentów miast grodzkich,
      - grupa zarządzających podmiotami leczniczymi, jednostkami pomocy społecznej, placówkami oświatowymi,
      - grupa ekspercka, przedstawicieli uczelni, organizacji, towarzystw i środowisk profesjonalistów,
      - grupa beneficjentów - przedstawiciele organizacji samopomocowych i środowisk osób z zaburzeniami psychicznymi i ich rodzin.

Produkty i rezultaty Podkarpackiego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego:

1. Coroczna aktualizacja mapy potrzeb i zasobów instytucjonalnych.
2. Coroczny raport z ewaluacji skuteczności i efektywności świadczeń zdrowotnych, edukacyjnych, społecznych adresowanych do osób z zaburzeniami psychicznymi.
3. Coroczna aktualizacja priorytetów i zadań do planowania budżetowego.
4. Organizacja forum, konferencji, seminarium,szkoleń na bieżąco.
5. Platforma internetowa, w tym elektroniczna wersja przewodnika informującego o dostępnych formach opieki zdrowotnej, pomocy społecznej i aktywizacji zawodowej dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Bibliografia

1. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 roku o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. 2020 poz. 685 tj.).
2. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 2017 roku w sprawie Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017–2022 (Dz.U. 2017 poz. 458).
3. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 19 czerwca 2019 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień (Dz.U. 2019 poz. 1285)
4. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 6 listopada 2013 roku w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień.
5. Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10.
6. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa(Dz. U. z 2019 r. poz. 512 z późn.zm.).
7. Badanie *„Epidemiologia zaburzeń psychiatrycznych i dostępność psychiatrycznej opieki zdrowotnej. EZOP – Polska”.*
8. *Ochrona zdrowia psychicznego w Polsce: wyzwania, plany, bariery, dobre praktyki,* Rzecznik Praw Obywatelskich, Warszawa, maj 2014 r.
9. Mapa potrzeb zdrowotnych w zakresie zaburzeń psychicznych dla województwa podkarpackiego.
10. Indeks Sprawności Ochrony Zdrowia 2015.
11. *Realizacja zadań na rzecz pacjentów. Podsumowanie działań i wyzwania na przyszłość*. Narodowy Fundusz Zdrowia, Warszawa grudzień 2015.
12. *Zielona Księga. Poprawa zdrowia psychicznego ludności. Strategia zdrowia psychicznego dla Unii Europejskiej,* Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela 2005.
13. *Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania.* Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, Warszawa 2016.
14. *Zdrowie psychiczne Polaków, Komunikat z badań,* CBOS, Warszawa 2012.
15. *Priorytetowe działania w obszarze zdrowia psychicznego na lata 2016–2020,* Witold Paweł Kalbarczyk, Sławomir Murawiec Monika Kalbarczyk, Warszawa, grudzień 2016.
16. Wojewódzki Program Pomocy Społecznej na lata 2016-2023 - Załącznik do Uchwały Nr XVI/279/15 Sejmiku Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 30 listopada 2015 r.
17. „Priorytety dla Regionalnej Polityki Zdrowotnej Województwa Podkarpackiego - ocena potrzeb zdrowotnych” – Podkarpacki Urząd Wojewódzki, 2018 r.
18. Biuletyn Statystyczny Ministerstwa Zdrowia, Warszawa 2016.
19. *Umacnianie i zdrowienie. Dać nadzieję.,* pod red. A. Cechnickiego i A. Liberadzkiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2015.
20. *Ramowy program zapobiegania samobójstwom w Polsce na lata 2012-2015*, Włodzimierz A. Brodniak, Instytut Psychiatrii I Neurologii, Warszawa 2012.
21. *Zapobieganie samobójstwom. Poradnik dla lekarzy pierwszego kontaktu,* Światowa Organizacja Zdrowia Polskie Towarzystwo Suicydologiczne, Genewa–Warszawa 2003.
22. Krajowe ramy strategiczne – Policy paper dla ochrony zdrowia na lata 2014-2020,
23. Diagnoza sytuacji społeczno – gospodarczej województwa podkarpackiego, Podkarpackie Regionalne Obserwatorium Terytorialne, Rzeszów, lipiec 2019 r.
24. Strona internetowa www.policja.pl – statystyka.